

Jaarplan 2015

Praktijkcentrum

Instituut voor Praktisch-theologisch Onderzoek en
Dienstverlening

Dr. H. Geertsema
Februari/maart 2015

praktijkcentrum
voor onderzoek en
dienstverlening
in de kerken

GELOVEN...

IN WERKELIJKHEID

Inhoud

Inhoud	3	
Inleiding	5	
Kort overzicht van de ontwikkelingen in het PC in 2014		5
Uitgangspunten voor beleid in 2015	8	
Beleidsuitgangspunten		8
Verantwoordelijkheid voor realisatie		8
Meting van de realisatie van voorgenomen beleid		9
Succes van de beleidsvoering		9
Inhoudelijke plannen 2015	11	
Inleiding		11
Waar richten wij ons op in 2015?		11
Bekendheid en benutting	14	
Inbedding en positionering	15	
Formele organisatie	17	
Externe contacten en samenwerking	20	
Begroting en meerjarenbegroting	22	
Personele bezetting 2015: aantal fte's, scholingsplannen		22
Huisvesting en inhuur diensten Viaa		23
Aanvullende posten		23
Risico's		24
Afsluiting	25	
Bijlage: uitwerking programmalijnen	26	
Verbinding met de bron	27	
Terug naar de Bron; de aanleidingen		27
Met een nieuwe generatie in de kerk		27
Wegen zoeken		28
Hoe in gesprek in de kerk?		28
Leren in de kerk		29
Leren definiëren?		29
Doel oriëntaties		30
Samenvattend		30
Programma's en dienstverlening		30
Te ontwikkelen dienstverlening		31
Onderzoeken		32
Personeelssterkte		32
Transitie en vormen van kerk-zijn	33	
Onder de loep		33
Opnieuw afstemmen		33
Nieuwe vorm van betrokkenheid		33
Van onderen!		34
Gemeenschap		34
Radicaal		35
Samenvattend		35

Programma's en dienstverlening	36
Te ontwikkelen programma's en dienstverlening	36
Onderzoeken	37
Personeelssterkte	38
Uitreikende gemeenschappen	39
Introductie	39
Dienstverlening	40
Onderzoek	40
Missionaire innovatie	41
Doelen	41
Programma's en dienstverlening	41
Te ontwikkelen programma's en dienstverlening	41
Netwerk en samenwerking	42
Onderzoeken	42
Personeelssterkte	43
Begroting	43
Leidinggeven aan transitie	44
Inleiding	44
Thema's	45
Uitwerking per thema	45
Programma's en dienstverlening	47
Te ontwikkelen programma's en dienstverlening	48
Onderzoeken	50
Personeelssterkte	50
Begroting	50
Afsluitend	50
Programmaliijn data en trends	52
Waarom een programmaliijn data en trends	52
Plaats in programma van het Praktijkcentrum	53
Relatie met onderzoeksprogramma's van anderen	54
Uitvoering	55
Planning	56
Financiering	56

Inleiding

Voor u ligt het Jaarplan 2015 van het Praktijkcentrum. Gestart in september 2013 hebben we als medewerkers, leidinggevenden en bestuur in 2013 en 2014 hard gewerkt aan de voorbereiding van de presentatie van het Praktijkcentrum aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) te Ede (verder GKV) en de besturen van de Gereformeerde Hogeschool (verder aan te duiden onder de nieuwe naam Viaa) en de Theologische Universiteit Kampen (verder TU-K).

Deze drie 'eigenaren' van het Praktijkcentrum hebben in 2014 ingestemd met de verdere ontwikkeling en daartoe financiële middelen en mensen ter beschikking gesteld. In 2014 is op allerlei onderdelen verder gewerkt om de organisatie en presentatie van het Praktijkcentrum op te bouwen en aan de kerken een eerste beeld te geven over de bijdrage die het centrum kan leveren aan de opbouw van geloofslevens op het niveau van gemeenten en gemeenteleden en het landelijk verband van kerken.

In dit Jaarplan wordt in de verschillende onderdelen de stand van zaken beschreven om van daaruit de plannen voor 2015 aan te bieden. Het centrum van het Jaarplan 2015 is de continuering en uitbouw van de ingezette activiteiten zoals beschreven in het basisdocument 'Koninkrijk van Priesters' en de programmalijnen in dat document. Daarnaast zal worden aangegeven waar verdere uitbouw van het centrum op gericht zal zijn, zowel binnen het verband van kerken en de TU-K en Viaa, als met andere (potentiele) partners.

Het jaarplan is voorbereid met medewerkers, bestuursleden en een panel van deskundigen. Het wordt aangeboden aan de drie eigenaren van het Praktijkcentrum in de vorm van een presentatie voor het Deputaatschap Financiën en Beheer van de GKV en de bestuurs- en toezichthoudende gremia van Viaa en TU-K.

We bidden de Here die alles in Zijn hand heeft en leidt naar Zijn nieuwe toekomst om zegen op het werk en de voornemens die wij hier hebben beschreven.

Kort overzicht van de ontwikkelingen in het PC in 2014

Vanaf september 2013 tot maart 2014 is de nadruk van de activiteiten gericht geweest op de voorbereiding van de presentatie van het PC op de GS GKV Ede. Door bestuur en medewerkers is veel werk geïnvesteerd in het uitvoeren van behoeftenonderzoek binnen de kerken, het opzetten van de formele kant van de organisatie en de eerste inhoudelijke samenwerking tussen medewerkers afkomstig uit de drie organisaties die aan de basis van het PC hebben gestaan: Centrum-G, TU-K en Viaa.

Het bestuur heeft tussen maart 2014 en juni 2014 vooral veel energie gestoken in de contacten met de verschillende commissies van de GS GKV, de medewerkers en leidinggevenden vooral in het verder doordenken van de programmalijnen en het ontwikkelen van een integrale visie op de samenhang tussen onderzoek, dienstverlening en productontwikkeling.

Tijdens dit eerste half jaar vielen twee medewerkers uit door ziekte, Hayo Wijma, onderzoeker-adviseur en Henk Geertsema, directeur. Een en ander heeft geleid tot vertraging in het verder uitwerken van de organisatie, met name in het opzetten van relevante systemen en processen. Het hoofd onderzoek, Hans Schaeffer, heeft de dagelijkse leiding overgenomen tot 1 september 2014. Vanaf de zomervakantie konden de zieke medewerkers geleidelijk hun werk weer oppakken. In overleg tussen bestuur en directeur is besloten voor de ontwikkeling van de systemen en processen tijdelijk een externe organisatieadviseur in te huren, die samen met de directeur, de administrateur Gert van der Veen en de financieel-administratief deskundige uit het bestuur, Jacqueline de Goeij, voor het einde van 2014 de hoofdprocessen zal beschrijven. In dit traject worden medewerkers zo snel mogelijk meegenomen, zodat de systemen snel geïmplementeerd kunnen worden.

Onder leiding van waarnemend directeur Hans Schaeffer is gewerkt aan de verdere invulling van de programmalijnen uit Koninkrijk van Priesters. Alle lijnen zijn ondertussen beschreven, voor de dienstverlening (het advieswerk, het cursuswerk en eventuele productontwikkeling) voorzien van een aantal factsheets waarin verschillende diensten worden toegelicht, voor het onderzoekswerk worden de factsheets momenteel verder uitgewerkt.

Ondertussen zijn verschillende onderzoeken voor kerken of kerkelijke instanties afgerond en nieuwe onderzoeksvragen binnengekomen of al in uitvoering genomen. Sinds september 2014 zijn ook meer aanvragen voor dienstverlening binnengekomen, na een terugloop daarvan in 2013 en de eerste helft van 2014. Het gaat daarbij om zowel kort- en als langdurende vormen van ondersteuning.

Voor de sturing van de organisatie is een eerste begin gemaakt met het voeren van regelmatige begeleidingsgesprekken, waarbij zowel de productiviteit als de inhoudelijke activiteiten van medewerkers aan de orde komen. Uitgangspunt daarbij is de zelfsturende professional, die binnen de kaders van de doelen en programmalijnen, zelfstandig werk genereert en uitvoert, daarover rapporteert aan opdrachtgevers en waar mogelijk aan de peergroup van kerkelijke functionarissen en professionals, middels vakgerichte, wetenschappelijke en publiekspublicaties. De directeur voert de begeleidingsgesprekken met de adviseurs, het hoofd onderzoek met de onderzoekers.

Om de samenhang in het werk verder te bevorderen is naast het werken met programmalijnen en het benoemen van programmaeigenaren, ook een andere overlegstructuur ingevoerd. Medewerkers overleggen over de inhoud en uitbouw van een programmalijn met de programmaeigenaar in

regelmatige programmateambijeenkomsten. Ca. 6, 7 keer per jaar wordt een grote teamvergadering gehouden, waarin programmaeigenaren presentaties geven voor en het inhoudelijk gesprek aangaan met alle medewerkers, en waarin de leidinggevenden de organisatorische ontwikkeling en voortgang in discussie brengen. In die grote teamvergaderingen wordt eveneens het overzicht van inkomsten uit onderzoek en dienstverlening en de productiviteit besproken.

Om met het oog op het genereren van bruikbare informatie voor medewerkers en leidinggevenden de financieel-administratieve organisatie aan te laten sluiten bij de inhoudelijke activiteiten, wordt een nieuwe opzet van het uren-/activiteitenregistratiesysteem ontwikkeld door de administrateur, Gert van der Veen, in samenwerking met de directeur en de financieel deskundige uit het bestuur. Collega Wijma is gevraagd hierbij te adviseren in verband met grote ervaring in de praktische hanteerbaarheid van dit soort registratiesystemen.

Tevens wordt een format ontwikkeld met een aantal centrale KPI's om interne sturing mogelijk te maken en effectieve rapportage aan het bestuur en Deputaten Financiën & Beheer te kunnen leveren.

Lopende 2014 zijn contacten gelegd met verschillende partijen om te zien of en hoe samenwerking mogelijk kan zijn. Binnen de Viaa-hogeschool betreft dit het lectoraat Social Work, lector Marja Jager-Vreugdenhil, in verband met afstemming tussen de onderzoeklijnen van dat lectoraat en de programmalijnen van het PC. Binnen de TU-K betreft het eerste overleg met de vakgroep Praktische Theologie, over de afstemming van empirisch onderzoek door Ba- en Ma-studenten en de programma's van het PC. Binnen de GKV betreft dit de direct naastliggende activiteiten van het Diaconaal Steunpunt en de diaconale deputaten GKV. Uit deze samenwerking resulteerde het grote congres over transities in de kerken waarin zowel het PC als het Platform Diaconale Samenwerking participeerde. Samenwerking met andere externen betreft onder andere overleg over de bijdrage van praktisch-theologisch onderzoek met de Evangelisch Theologische Faculteit Leuven, vertegenwoordigers van de Nederlands Gereformeerde Kerk in het bijzonder diegenen die betrokken zijn bij de eigen dienstverlenende bureaus binnen de NGK, de uitgeverij Buijten & Schipperheijn met wie Viaa-GH jarenlang heeft samengewerkt in de productie van allerlei vormen van catechese- en ander toerustingsmateriaal, vertegenwoordigers van bijbelstudiebonden om samen te zoeken naar mogelijkheden actueel bijbelstudiemateriaal te maken.

Uitgangspunten voor beleid in 2015

Beleidsuitgangspunten

Voor het beleid in 2015 zijn de volgende uitgangspunten leidend:

1. Bekendheid en benutting van het centrum door de doelgroep;
2. Inhoudelijke ontwikkeling van de programmalijnen en opzetten van een proces van regelmatige actualisatie;
3. Inbedding in en positionering van het centrum in het geheel van de kerken, de TU en Viaa;
4. Uitbouw en consolidatie van de formele organisatie;
5. Vergroten van het netwerk en aangaan van samenwerkingsverbanden met andere kerkgenootschappen en daarmee verbonden gremia en andere partners die een bijdrage kunnen leveren aan het bereiden van de doelen van het centrum;
6. Stabilisering evenwicht in begroting op inkomsten en uitgaven.

De volgorde is niet willekeurig gekozen, maar gaat uit van de premisse dat een organisatie als het Praktijkcentrum zijn waarde vooral heeft in de levering van inhoudelijke bijdragen aan het leven als gelovigen, binnen de gemeenten, in het persoonlijk geloofsleven en in de wereld waarin we geplaatst zijn. Om dit te bereiken is het nodig dat gebruikers weten dat we bestaan, dat de diensten en het onderzoek door hen als nuttig worden ervaren, dat het centrum ingebed is in de organisatorische omgeving van de opdrachtgevers. Om deze drie elementen mogelijk te maken is ontwikkeling van de systemen en processen in de organisatie noodzakelijk en een goede inbedding in de context van andere kerkelijke en andere 'spelers' in het wetenschappelijk, professioneel en zakelijk domein van de praktische theologie. De laatste doelstelling 'stabilisering evenwicht' is zowel uitkomst als voorwaarde voor de overige onderdelen. Het is hier opgenomen omdat het centrum zich moet gaan ontwikkelen tot een organisatie waarbij begroot gaat worden op basis van vaste en variabele inkomsten, waarbij afnemend een 'garantstelling' van de kerken als veiligheid zal gaan gelden.

Verantwoordelijkheid voor realisatie

De beleidsuitgangspunten kunnen verbonden worden met de focus van de inzet van de verschillende medewerkers:

Beleidsuitgangspunt	Eerst verantwoordelijk	Eindverantwoordelijk*	Medewerking
Bekendheid en benutting	Adviseurs Onderzoekers	Directeur Hoofd onderzoek	Werkveldcie / evt inhuur tbv PR & marketing

Inhoud en actualiteit	Adviseurs Onderzoekers	Directeur Hoofd onderzoek	Werkveldcie; sectie PT-TU; Viaa-theologie
Inbedding en positionering	Hoofd onderzoek	Hoofd onderzoek	Directie Viaa- theologie; CvB TU
Formele organisatie	Directeur	Directeur	Bestuur PC
Netwerkontwikkeling – onderzoek dienstverlening	Onderzoekers Adviseurs	Hoofd onderzoek Directeur	Bestuur PC
Evenwichtige begroting	Programma-eigenaren	Directeur	Alle medewerkers

*Conform het directiestatuut is de directeur formeel eindverantwoordelijk voor alle zaken betreffende de uitvoering van de activiteiten tbv het bereiken van de organisatiedoelstellingen. Het gaat in deze kolom om de 'dagelijkse' eindverantwoordelijkheid

Meting van de realisatie van voorgenomen beleid

De opbrengsten van het werk van het centrum kunnen worden uitgedrukt in zeven groepen:

1. Bekendheid en benutting is *te meten* in *aantallen* aanvragen voor adviezen, cursussen en onderzoeken, *aantal* keren bezoek aan de website, *aantal* afnames producten, *omzet* in euro's gegenereerd met adviezen en onderzoeken, *omzet* in euro's gegenereerd door afname producten;
2. Inhoudelijke opbrengsten voor kerken, TU en Viaa, *te meten* in *aantallen* adviezen/adviestrajecten, *aantal* cursussen, *aantal* uitgevoerde onderzoeken, *aantal* publicaties in relevante tijdschriften, *aantal* ontwikkelde producten (boeken, cahiers etc.);
3. Waardering van de inhoudelijke opbrengsten door kerken, TU, Viaa, *te meten* in *waardering* door gebruikers in kerken van adviezen, cursussen, onderzoeken, producten, *waardering* door docenten TU en Viaa van geleverde publicaties en producten;
4. Inbedding en positionering kunnen *gemeten worden met de metingen benoemd onder 1, 2, 3*, waarbij zo mogelijk de ontwikkeling in de kwantitatieve gegevens in kaart wordt gebracht, aangevuld met kwalitatief te verzamelen gegevens over bekendheid en beeldvorming m.b.t. het centrum;
5. Formele organisatieontwikkeling kan *gemeten* worden door *aanwezigheid, gebruik* en *actualiteit* van personele, kwaliteitsbewakende, productie-registrerende, financiële en administratieve systemen passend bij aard en omvang van het centrum;
6. Netwerkontwikkeling kan *gemeten* worden door *rapportage* over aangegane en beëindigde vormen van samenwerking.
7. Evenwicht in de begroting wordt *gemeten* via *financiële kwartaalrapportages* en *-prognoses* en uiteindelijk de *jaarrekening*.

Succes van de beleidsvoering

Het is nog niet goed mogelijk om te meten of het gevoerde beleid succesvol is geweest, gezien de aanloopfase van het centrum. Er zijn nog nauwelijks historische gegevens waaruit een ontwikkeling in een of andere richting kan worden afgeleid. Wel is het mogelijk een aantal onderdelen te benoemen

waaraan eind 2015 gemeten kan worden of het gevoerde beleid adequaat was om tot verdere gezonde organisatieontwikkeling te komen en die tevens de basis kunnen vormen voor te voeren beleid in 2016 en verder. Deze onderdelen zijn:

1. Het aantal uren advies, cursus en onderzoek is gelijk gebleven of toegenomen;
2. Het aantal publicaties per programmalijn is gerealiseerd;
3. De aanwezigheid van basale systemen genoemd onder paragraaf 'Meting' punt 5;
4. De kosten en baten zijn met elkaar in evenwicht gebleven op zo'n manier dat het resultaat neutraal of positief is;
5. Het neutraal of positief resultaat niet te wijten is aan een niet-geplande, substantiële teruggang in de omvang van het uitvoerend aantal formatieplaatsen (adviseurs, onderzoekers, hoofd onderzoek).

In de volgende hoofdstukken worden de verschillende beleidsuitgangspunten nader uitgewerkt in tactische doelen en waar mogelijk concrete uitvoeringsactiviteiten, inclusief daarbij behorende na te streven opbrengsten.

Inhoudelijke plannen 2015

Inleiding

Het Praktijkcentrum wil kerken ondersteunen bij de uitdagingen waar ze mee te maken krijgen. We helpen hen door onderzoek te doen naar dingen die spelen in de christelijke gemeente en in de samenleving. Door goed te luisteren en te analyseren bouwen we aan onze kennis. En die kennis zetten we in door kerken te adviseren en begeleiden.

In het centrum van ons geloof en ons werk staat Jezus Christus. Hij geeft ons de zekerheid dat een verbinding tussen God en ons mogelijk is. Die verbinding is waar we naar verlangen voor christelijke gemeenschappen en via de gemeente ook voor individuele christenen.

- **Verbinding tussen God en ons:** Christenen en kerken richten zich op God als fundament en doel van hun bestaan. Ze verstaan Gods Woord en verlangen ernaar om Christus te volgen. Als gemeenschap stimuleren en ondersteunen ze elkaar daarin.
- **Verbinding tussen ons geloof en ons leven:** Christenen en kerken begrijpen de relevantie van het geloof voor de praktijk van het dagelijks leven. Ze groeien in hun getuigenis in woorden en daden. Hun geloof wordt concreet en zichtbaar voor hun omgeving.

Op de website is meer hierover te vinden in het document 'Koninkrijk van Priesters'.

Om te bepalen wat de prioriteiten voor het komende jaar zijn, hebben we gelet op:

- De prioriteiten passen bij de kernwaarden van het Praktijkcentrum (waar we voor staan).
- Ze sluiten aan op ontwikkelingen/behoefte in kerk/samenleving.
- Ze passen bij de gaven en mogelijkheden van de werknemers.
- Ze vergroten de zichtbaarheid van het Praktijkcentrum.
- Ze zijn haalbaar op korte termijn (2015).
- Ze leveren geld op.

Waar richten wij ons op in 2015?

Ons werk hebben we verdeeld in verschillende werkvelden die we programmalijnen noemen:

1. Samen leven met God

Dit wordt uitgewerkt in de programmalijn *Verbinden met de bron*. Wat is je identiteit als christen en waar is die op gebaseerd? Hoe geef je als kerk je bronnen door en hoe leg je de verbinding met het dagelijks leven? Het Praktijkcentrum stimuleert kerken om deze vragen niet aan de kant te leggen, maar als gemeenschap op zoek te gaan naar de bron van het geloof en samen een stevige verbinding te leggen tussen God en ons leven. We bieden ondersteuning om het geloofsgesprek aan te gaan en samen de Bijbel te leren verstaan.

2015: De focus is dat mensen groeien in hun toewijding aan God door de Bijbel te leren begrijpen. We hebben daarbij vooral aandacht voor de momenten waarop mensen dit samen doen. We willen hen stimuleren het geloofsgesprek aan te gaan. We willen kerken ook ondersteunen in de samenkomsten met de hele gemeente waarin het Woord open gaat.

1. Cursus 'samen in gesprek' (eventueel te combineren met het thema 'samen bijbellezen')
2. Leerdienst; de oplossing (PEP)
3. Hoordersonderzoek 'Hoe worden preken ontvangen'
4. Follow Up: Bijzonder! (voor mensen met een verstandelijke beperking)
5. Follow Up: Ontdekkend bijbellezen voor jongeren

2. Samen leven met elkaar

Samenleven wordt uitgewerkt in de programmalijn *Transitie en vormen van kerk-zijn*. In de samenleving en ook in de cultuur van de kerk verandert er veel. Christenen en kerken vragen zich af hoe ze met deze veranderingen moeten omgaan. Het Praktijkcentrum helpt kerken om inzicht te krijgen in trends en cultuur en adviseert kerken bij het zoeken naar een vorm die past bij haar roeping en bij de uitdagingen die de huidige tijd biedt.

2015: Richten we ons specifiek op de onderlinge eenheid. Gemeenteleden beseffen wat hen bindt en ervaren de eenheid. Maar bij die eenheid hoort ook de ruimte om anders te zijn. We willen kerken helpen om diversiteit een plek te geven in de eenheid van de gemeente. Door de eenheid met elkaar worden christenen aangemoedigd om hun geloof te leven, elke dag van de week.

1. Project over 'Diversiteit'
2. Programma 'Samen groeien'
3. Programma '24/7 christen'
4. Cursus 'Gemeenschap der heiligen'

3. Geestelijk leidinggeven

Dit wordt uitgewerkt in de programmalijn *Leidinggeven aan transitie*. Als een kerk op zoek is naar haar identiteit en roots of als een kerk verandert, vraagt dit om goed leiderschap. Leidinggevend in kerk komen voor heel wat uitdagingen te staan: wat heeft de kerk van nu nodig, hoe kunnen we de kerk stimuleren in haar geestelijke groei en wat betekent het om geestelijk leiding te geven? Het Praktijkcentrum wil hen daarin adviseren en begeleiden.

2015: We merken dat veranderingen in kerk en samenleving vragen om een hernieuwde visie op leiderschap. We willen leidinggevend in de kerk helpen om tot zo'n visie te komen en die te implementeren. In het bijzonder kerken die geconfronteerd zijn met krimp willen we helpen om opnieuw de richting te bepalen.

1. Pepdag voor de kerkenraad
2. Krimp en vormen van kerk-zijn

4. Verbinding zoeken met de ander

Dit wordt uitgewerkt in de programmalijn *Uitreikende gemeenschappen*. Veel christenen hebben het verlangen om te getuigen in woorden en daden. Ze willen hun omgeving praktische hulp bieden en kennis laten maken met het evangelie. Het Praktijkcentrum doet onderzoek naar missionaire en diaconale initiatieven en wil de leerpunten hiervan doorgeven aan kerken. Zo worden kerken gestimuleerd en begeleid om vorm te geven aan hun roeping om verbinding te zoeken met de ander.

2015: Naast de eenheid met elkaar willen we kerken helpen om verbinding te maken met jongeren die aan de rand staan, mensen in de omgeving die hulp nodig hebben en mensen die op zoek zijn naar God.

1. LEF Learning Community
2. Onderzoek 'Kerkelijk diaconaat in de stedelijke samenleving'
3. Onderzoek 'Gemeentestichting'

5. Feiten op tafel

Het vijfde werkveld is de programmalijn *Data en trends*. Hierin worden gegevens verzameld en geanalyseerd. Onderzoek in plaatselijke kerken en onderzoek van landelijke trends vormen een belangrijke basis voor het werk van het Praktijkcentrum. Ervaren problemen en leerpunten uit de praktijk helpen ons om richting te bepalen en kennis door te geven.

De verdere uitwerkingen van de programmalijnen zijn in de bijlage opgenomen.

Bekendheid en benutting

De organisatie heeft in 2014 aan bekendheid gewerkt door de aandacht die er was op de Generale Synode, door artikelen te publiceren, een groot congres samen met het Diaconals Steunpunt/Platform Diaconale Samenwerking, de website en het regelmatig verspreiden van nieuwsbrieven en publiceren van blogs.

Voor 2015 staan de volgende activiteiten op de agenda:

Activiteit	Wanneer	Verantwoordelijk	Kosten	Overig
Elektronische nieuwsbrief	Maandelijks (1 programmalijsn centraal, overige memoreren)	Annemarie	Reguliere begroting	Waardering meten ca. september / oktober (elektronisch)
Mailing predikanten en kerkenraden / diaconieën	1 x jaar/april of mei	Henk / Hetty	E 1000,00 / E 1500,00 (opnemen in begroting)	Informerend / uitnodigend website
Marketing toerusting	April / mei	Henk / Hetty / Annemarie	E 5.000,00	Inhuur trainer
Artikelen	Hele jaar door	Hans	Reguliere begroting	Aantallen cfm aanwijzingen Hans
Producten	Hele jaar door	Ingrid / Hetty	Projectbegroting	Lancering nieuwe producten (cahiers, boeken, methoden)
Congres	September	Hans / Henk	E 1500,00 (in begroting, terugverdienen deelnemers)	Onderwerp nader te definiëren iom medewerkers / werkveldcie
Website waardering	Januari - mei	Henk / Hetty	E 1000,00	Onderzoek toegankelijkheid en waardering website
Website aanpassen	September - december	Henk / Hetty	E 2000,00	Afhankelijk van uitkomsten onderzoek
Classicale voorlichtingsrondes	Januari – december	Henk / Hans	Reguliere begroting	Carla / Annemarie regelzaken
Publieksdocument Jaarplan 2015	Januari	Henk	Reguliere begroting	Website verspreiden, persbericht etc, basis voor classicale rondes

Inbedding en positionering

Het Praktijkcentrum verricht werk in opdracht en ten behoeve van drie 'eigenaren': de GKV, de TU en Viaa. Om de inbedding en positionering van het centrum naar de kerken te versterken zijn de activiteiten genoemd in de vorige twee hoofdstukken van groot belang. Tegelijk is er een organisatorische en inhoudelijke versterking van de inbedding in de TU en Viaa aan de orde.

In de opzet van het Praktijkcentrum is uitgesproken dat de uitvoering en opbrengsten van het werk direct verbonden moeten worden met de primaire doelstellingen en processen van TU en Viaa, te weten het verrichten van empirisch praktisch-theologisch onderzoek t.b.v. de formulering van wetenschappelijke theorieën en praktijktheorieën, het toerusten van studenten met vaardigheden in advisering en onderzoek, de uitwisseling met docenten over actuele thema's in onderwijs, onderzoek en dienstverlening, samenwerking met andere onderzoekers/onderzoeksorganen binnen Viaa en TU.

In 2015 zullen de volgende activiteiten worden ondernomen:

Activiteit	Wanneer	Verantwoordelijk	Kosten	Overig
Kennismaking en afstemming Viaa-team theologie	Zsm, januari	Henk / Carla	Reguliere begroting	Zoveel mogelijk medewerkers PC en Viaa-theologie aanwezig; ism coordinatoren Viaa: Henriët Homminga en Willem vd Horst
Afstemming bachelor-afstudeeronderzoek Viaa-theologie	Januari ev.	Hans	Reguliere begroting	Ism Ieke Haarsma (afstudeercoördinator Viaa-SW&T)
Kennismaking en afstemming TU-praktische theologie	Januari ev.	Henk / Carla	Reguliere begroting	Zoveel mogelijk medewerkers PC en TU-vakgroep PT aanwezig; ism vakgroep voorzitter en evt directeur onderwijs Rob v Houwelingen
Afstemming bachelor-afstudeeronderzoek TU-PT	Januari ev.	Hans	Reguliere begroting	Ism Ieke Haarsma (afstudeercoördinator TU)
Afstemming master-afstudeeronderzoek TU-PT	Januari ev.	Hans	Reguliere begroting	Ism Ieke Haarsma (afstudeercoördinator TU)
Inhoud & actualiteitoverleg PC - Viaa-theologie*	April / mei	Hayo / Carla	Reguliere begroting	Ism Henriët Homminga (planning) en Willem vd Horst (inhoudelijk)
Inhoud & actualiteitoverleg PC - TU-PT*	April / mei	Annemiek / Carla	Reguliere begroting	Ism Hans als vakgroepvoorzitter TU-PT (planning) en Stefan Paas (hoogleraar PT)

*Dit overleg geeft kennis van mogelijkheden en thema's die in beide organisaties spelen, tevens bedoeld om gegevens te verzamelen tbv bijstelling / actualisering Koninkrijk van Priesters en voorbereiding Jaarplan 2016.

Formele organisatie

In 2014 is een begin gemaakt met de ontwikkeling van een aantal basale systemen en processen om de organisatie goed te laten functioneren. Door ziekte van de directeur is daartoe tijdelijk een organisatiekundige ingehuurd die een en ander uitgewerkt heeft op basis van wat al als funderende documenten aanwezig was. In 2015 moeten die systemen geïmplementeerd en waar nodig bijgesteld worden. Uitgangspunt bij de ontwikkeling was dat de systemen passend moesten zijn bij de kleine schaal en het professioneel karakter van het centrum, maar tegelijk solide genoeg om aan de eisen van de kerken, TU en Viaa en de accrediterende organen waarmee TU en Viaa te maken hebben, tegemoet te komen.

In 2015 de volgende nieuwe of verbeterde systemen geïmplementeerd, eventueel bijgesteld of (verder) ontwikkeld:

Systeem	Invoering / bijstelling / ontwikkeling	Wanneer	Voor wie	Kosten	Overig
Financiële kwartaal-rapportage	Ontwikkeling / invoering	Vanaf januari	Stuurgroep	Reguliere begroting	Nu al geleverd door Gert, aanvulling op 'realisatie tov jaar', liquiditeitsplanning
Productie in declarabele uren en inkomsten kwartaal / persoon / programmalijn	Ontwikkeling / invoering	Vanaf januari	Team	Idem	Kan door Gert al geleverd worden op persoon, aanvullen 'realisatie tov jaar', aanvullen op programma-lijn
Bezoek website; Aantal adviesvragen; Aantal uitgevoerde adviestrajecten+ Aantal uren per project; Idem cursussen+uren; Idem onderzoek+uren; Aantal publicaties; Aantal producten	Ontwikkeling / invoering Ontwikkelen Ontwikkelen	Vanaf januari	Team + Stuurgroep	Idem	Gert kan nu al dit leveren Annemarie Annemarie
Waardering door gebruikers van adviezen, cursussen, onderzoek	Wat aanwezig is uitbouwen	Ontwikkelen vanaf januari implementatie vanaf mei 2015	Persoonlijke begeleiding door Hans e/o Henk Team + Stuurgroep	Idem	Annemarie iom Henk en Hans, permanente meting en half jaar rapportage geaggregeerd, persoonlijke rapportage per maand
Waardering door collega's TU en Viaa-theologie	Ontwikkelen	1 x jaar	Team + Stuurgroep	Idem	Annemarie iom Hans en Henk

Vergadersysteem	Invoeren	Januari ev	Team	Idem	Uitgevoerd Carla
Jaarplanning vergaderagenda en bijzondere activiteiten	Ontwikkelen	Januari ev	Team + Stuurgroep	Idem	In ontwikkeling Carla
Begeleidingssysteem	Al ingevoerd, verder implementeren dagelijkse routine Evalueren september 2015	Januari ev	Team	Idem	Programmaeigenaren tbv programmaliijn; Hans tbv onderzoekers; Henk tbv adviseurs; Henk incidenteel alle medewerkers op HRM
Functioneren & beoordelen	Al ingevoerd, verder implementeren dagelijkse routine Evalueren september 2015	Januari ev	Team + Stuurgroep	Idem	Henk (obv ontwerpen door Arjan W.)
HRM ziekte & verlofregistratie	Al ingevoerd	Januari ev	Team	Idem	Henk ism Gert
Financieel-administratieve systeem overzetten AFAS	In ontwikkeling	Januari ev	Gert + directie + Stuurgroep	€ 2600,00	In gang gezet ism TU, mn productie en andere inhoudelijke registratie kan aanvullende kosten veroorzaken
Afstemming processen jaarplanning PC – TU – Viaa-theologie – Viaa-lectoraat Social Work – TU-vakgroep PT	Ontwikkelen	Januari ev.	Directie + Team	Reguliere begroting	Carla (evt ism Henk)
Meerjarenplanning rapportages GS en accreditaties TU en Viaa-theologie / Viaa-lectoraat Social Work	Ontwikkelen	Januari ev	Directie + Stuurgroep	Idem	Carla (ism Henk en Hans)
Planning tussenrapportages DFB	Ontwikkelen	Januari ev	Directie + Stuurgroep	Idem	Carla (ism Henk en lid stuurgroep)
Procesgang ontwikkeling jaarplan	Ontwikkelen	Maart	Directie	€ 1000,00	Henk (ism Jan dJ), kosten tbv raadpleging externen en werkveldcie
Procesgang ontwikkeling rapportages aan GS en accreditaties TU en Viaa-theologie / Viaa-lectoraat Social Work	Ontwikkelen	Maart	Directie	Reguliere begroting	Carla, Henk, Hans ism TU, Viaa, DAO
Vaststellen KPI's en rapportage aan stuurgroep	Invoeren	Januari	Directie	Idem	Ism Gert en Jacqueline, obv werk Arjan W.

Aanvraag erkenning als onderzoeksinstituut bij SURFfoundation	Ontwikkelen	Januari	Directie	E 11.500,00	Is al gereserveerd, zal hopelijk minder geld kosten
Opzetten Handboek Organisatie PC	Ontwikkelen	Juni ev	Directie	Reguliere begroting	Henk iom Stuurgroep

Zoals te voorzien was is dit een groot hoofdstuk. Veel is echter al aanwezig en in ontwikkeling. De uitdaging ligt in vastlegging op zo'n manier dat de administratieve druk op de organisatie zo beperkt mogelijk blijft. Dit mede daar de directeur ook in het uitvoerend werk moet kunnen worden ingezet.

Externe contacten en samenwerking

Het Praktijkcentrum heeft verschillende soorten externe contacten, te onderscheiden in direct in het PC verbonden relaties (GKV-kerken, TU, Viaa), kerkelijk-GKV met het PC verwante relaties (DFB, GDD/DS, SKB etc), inhoudelijk verwante relaties (ETF, PThU, BGO, B&S etc), kerkelijk-niet-GKV verwante relaties (LV NGK, uitvoeringsorganen NGK, PDS, uitvoeringsorganen CGK? Etc), overige relaties (uitgevers, media etc). Sommige van deze relaties hebben een formeel en langdurig samenwerkingskarakter, andere zijn losser of projectmatig. De volgende samenwerkingsrelaties zullen worden gecontinueerd of opgestart

Instelling / organisatie	Aard samenwerking	Inhoud samenwerking	Overig
GKV-kerken	Opdrachtgever via GS	Kerkelijke vraagstukken in brede zin, mits praktijk-betrokken	Contact via Nieuwsbrief, gerichte mailing, rapportage aan GS 2017
TU	Opdrachtgever	Via vakgroep Praktische Theologie	Kennismaking, afstemming doelen PC en programmalijnen, rapportages zie 'Inbedding en positionering'
Viaa – Gereformeerde Hogeschool	Opdrachtgever	Via directeur SW&T en Theologische opleidingen (GPW/GL)	Kennismaking, afstemming doelen PC en programmalijnen, rapportages zie 'Inbedding en positionering'
DFB	Namens GS aangewezen als contact en controle-orgaan	Jaarplanning, financiën	Kennismaking, overlegagenda plannen, zie 'Formele organisatie'
GDD GKV	Opdracht GS GKV	Versterking diaconale competenties / diaconale gemeente	Samenwerking op projectbasis, nieuwe projecten in voorbereiding
Aangewezen organisaties GKV	GS Ede GKV heeft verschillende instanties aangewezen waar PC contact mee dient te onderhouden, dan wel taken in samenwerking moet uitvoeren	Conform specifieke opdrachten GS GKV Ede, rapportage voortgang gedaan aan voortgezette vergadering GS GKV, contactpersonen benoemd	Verschillend, sommige nog in ontwikkeling vanwege definitieve benoemingen deputaatschappen door GS GKV

LV NGK	Activiteiten afstemmen domeinen jeugdwerk, missionair werk	In ontwikkeling	Afwachten op benoemingen vanuit LV NGK, contacten gelegd missionair werker P. Wierenga.
Bijten & Schipperheijn	Publicaties rond catechese en bijbelonderwijs	In voorbereiding	Overname van bestaand contact Vaa-theologie, nieuwe projecten in begrotingsfase
Dienst	Tijdschrift ondersteuning ambtsdragers	Artikelen, redactielidmaatschap	Lopend contact
OnderWeg	Tijdschrift bevordering geestelijk leven (opvolger Opbouw / Reformatie)	Redacteurschap nieuws uit de kerken	In voorbereiding

Begroting en meerjarenbegroting

De werkbegroting dd. 4 november 2014 ziet er voor 2015 als volgt uit:

Werkbegroting	2015 (concept 04.11.2014)	2016 (cfm ongecorrigeerde meerjarenbegroting)	
Baten - quota	300.000	300.000	
Baten - dienstverlening / onderzoek / derde geldstroom	126.500	234.500	
Baten - Follow Up project	15.000	(toen niet begroot)	
Totaal baten	441.500	534.500	
Lasten - personeel (incl 15K Follow Up)	387.800	448.800	
Lasten - huisvesting	16.400	18.100	
Lasten - overig	37.100	52.100	
Totaal lasten	441.300	519.000	
Baten / lasten	200	15.500	

Bij de begroting zijn de volgende risico's gedefinieerd:

- risico's onverwachte en ernstige stagnatie opdrachten/inkomsten;
- risico's imagoschade: alertheid bij medewerkers is hierbij centraal, voorkomen beter dan genezen;
- risico's financiële malversaties: het directiereglement is deel van de governance om malversaties te voorkomen
- verzekeringen ziektekosten en inboedel: zijn ondertussen geregeld;
- schadeclaims: het gaat om claims van afnemers van diensten. Personeel, huisvesting, middelen

Personele bezetting 2015: aantal fte's, scholingsplannen

De personele bezetting is als volgt opgebouwd:

Personeel	Omvang fte	Overig
Medewerkers directe inzet	3,17 0,7 (Viaa) 0,4 (TU-vast) 0,2 (TU-inhoudelijk verbonden)	0,5 tijdelijk/zes maanden
	4,47	
Bureaumedewerkers	1,28	0,5 tijdelijk/vijf maanden
Directie	0,4	
Totaal	6,15	1,0 tijdelijk/gem 4,5 mndn

Twee medewerkers volgen een master-opleiding, 1 x afsluiting medio 2015, 1 x afsluiting medio 2016.

Eén medewerker volgt aanvullende scholing kwantitatief onderzoek/statistiek, afsluiting medio 2015.

Eén medewerker volgt aanvullende scholing inleiding praktische theologie, afsluiting medio 2015.

Voor alle medewerkers zal een training marketing/relatiebeheer/netwerkbeheer worden georganiseerd om continuïteit in de relaties met de kerken aan de basis te beleggen.

Overige deskundigheidsbevordering vindt plaats via inhoudelijke bespreking onderzoeksrapporten, publicaties, voortgang masterstudies, inbreng uit programmalijn-overleg.

Huisvesting en inhuur diensten Vaa

In 2015 zal met Vaa-facilitaire organisatie verder gesproken worden over inhuur van huisvesting en diensten om de continuïteit in de ondersteuning zo goed mogelijk te borgen. Eind december 2014 is de eerste afspraak gepland (was al eerder, maar in verband met ziekte uitgesteld).

Aanvullende posten

In 2015 zal overleg gevoerd worden met leveranciers van software in verband met benodigde licenties en kosten daarvan.

Risico's

Bij het hoofdstuk Begroting zijn een aantal financiële risico's gedefinieerd. Daarnaast zijn er risico's die op relationeel of inhoudelijk vlak liggen: een gebruiker of een medewerker wordt bejegent op een wijze die niet passend is of als niet passend wordt ervaren, een advies of onderzoek of cursus voldoet naar het oordeel van de gebruiker niet aan eisen die afgesproken zijn. En er kunnen onverwacht situaties optreden die het voortbestaan van de organisatie op ernstige wijze bedreigen.

Deze risico's dienen afgedicht te worden door zo helder mogelijke beschrijvingen van wat de te verwachten opbrengst is van diensten, adviezen en onderzoek, als ook van de aanwezigheid van klachtprocedures.

Onderwerp	Aanpak	Door	Wanneer	Kosten
Klachten gebruikers inhoudelijk	Klachtenprocedure kwaliteit dienstverlening, advisering, onderzoek	Directeur	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Medio 2015 ➤ (conceptprocesgang vanaf heden: alle klachten passeren directeur) 	Reguliere begroting
Klachten gebruikers bejegening	Klachtenprocedure bejegening gebruikers	Directeur	Idem	Idem
Klachten medewerkers bejegening	Klachtenprocedure bejegening medewerkers	Directeur	Idem	Idem
Crisissituaties	Crisisprotocol	Directeur	Idem	Idem

Uitgangspunt voor alle klachtenprocedures is dat er geen klacht afgehandeld kan worden, dan nadat de directeur (of indien het de directeur betreft het bestuur) over de klacht is geïnformeerd en voor de afhandeling dwingende aanwijzingen heeft gegeven, alsook van de indiener van de klacht vernomen heeft of deze tevreden is met de klachtafhandeling. Gestreefd wordt naar een afhandeling van inhoudelijke klachten binnen vier weken. Klachten omtrent de bejegening van gebruikers en van medewerkers worden in ieder geval binnen een week na indiening in behandeling genomen.

De klachtenprocedures zullen aansluiten bij de procedures die gehanteerd worden bij de partnerorganisaties GKV, TU en Viaa. Gedurende de tijd dat de protocollen nog niet vastgesteld zijn zal aangesloten worden bij de protocollen van Viaa.

Het crisisprotocol zal direct aansluiten bij het crisisprotocol van Viaa waar het zaken betreft die verbonden zijn met de huisvesting of het gebruik van de materiële middelen van Viaa.

Afsluiting

Dit jaarplan is tot stand gekomen in overleg met de medewerkers en besproken met de Stuurgroep Praktijkcentrum en vertegenwoordigers uit de doelgroep waarvoor de dienstverlening en het onderzoek worden verricht. Het is een nadere concretisering van wat in het meerjarenplan 'Koninkrijk van Priesters' is vastgelegd. Tegelijk is het ook het eerste jaarplan dat door het Praktijkcentrum wordt vastgesteld. Er zal allerlei verbeterd kunnen worden in de opzet en inhoud van dit plan. Maar de grondlijn die ingezet is Koninkrijk van Priesters moge ook merkbaar zijn in dit jaarplan: levering van diensten en kennis en ondersteuning aan gemeenten, gelovigen en onderwijsinstellingen, op basis van waarneming van de context waarin we ons bevinden, de realiteit van de vraagstukken binnen de lokale gemeenten en de opdrachtgevers, realisme in wat haalbaar is om aan te bieden aan steun en diensten, overtuiging dat wat in geloof in Jezus Christus als de enige middelaar die God ons gegeven heeft, altijd zegenrijk zal worden gebruikt door de goede God die alles heenleidt naar de komst van Zijn nieuwe koninkrijk.

Moge dit Jaarplan 2015 onder Zijn zegen uitgevoerd worden.

Bijlage: uitwerking programmaliijnen

Verbinding met de bron

Terug naar de Bron; de aanleidingen

Als een gelovig kind van God leef je je leven en ben je onderweg naar een toekomst met God. Een leven niet alleen op deze aarde maakt het dagelijkse bestaan met God levend. Dat vraagt om nadenken en bezig zijn met je inspiratiebron, leven vanuit de genade van Jezus Christus. Een christen zoekt de verbinding met die Bron.

Het is niet altijd meer vanzelfsprekend een relatie te leggen tussen geloof in God en het dagelijks leven van een christen. De bron van het geloof kan afgesneden worden. In een tijd van toename van individuele keuzes en afname van gezag van christelijke instituten en organisaties, zoeken christenen moeizamer en individueler een weg.

De vanzelfsprekendheid van de verbinding tussen God en het dagelijks leven als christen is tanende. Waar vroeger normen en waarden duidelijk waren voor christenen, moeten velen ze nu opnieuw formuleren. Is het een afname van het radicaal geloven en vorm geven aan het discipelschap als christen? Waar maakt een christen nog het verschil in zijn bestaan? Wat is de identiteit en de bron van zijn bestaan?

Andere voorbeelden zijn het niet voldoen van oudere vormen van Bijbelstudie, jongeren die catechese verlaten, die niet meer uit het hoofd leren. Onderwijs en leren zijn veranderd en daarmee ook de leerprocessen om God en de Bijbel te (ver)kennen.

Om de bron van het christelijke geloof scherp te krijgen is er een blijvende verbinding met de Bron, Jezus Christus nodig en is er een route nodig die teruggaat naar de persoonlijke geloofsbronnen. Wat betekent God voor mij persoonlijk en hoe kan ik dat delen in mijn leven met anderen? En dit binnen en buiten de kerk?

Dat vraagt om een houding om Gods woorden (opnieuw) te gaan begrijpen en ze te verbinden met je dagelijkse bestaan. Want geloven is samen Bijbel lezen, samen bidden en opnieuw zoeken naar een vernieuwde verbinding met de ander en samen een nieuw moreel kompas zoeken.¹ En dat in een context van gemeente en gemeenschap van Christus zijn. Daarom heb je als individu een gemeenschap nodig.

Met een nieuwe generatie in de kerk

Nieuwe generaties prikkelen generaties erboven om de verbinding met de Bron door te geven. In 2009 werd de jongere generatie getypeerd als grenzeloze generatie². Waar kunnen zij de bron vinden, als die niet (meer) aangereikt wordt? Voorgaande generaties bijv. geven minder grenzen aan.

¹ Kuiper, R. Moreel kapitaal, 2008.

² Grenzeloze generatie, Frits Spannenberg & Martijn Lampert, 2009

Met het tonen van je zelfbewustzijn, eigenzinnigheid en authenticiteit gooi je hoge ogen! In 2013 ging het nog om de trend van samen en zelf doen onder jongeren, nu gaat het om je eigen authenticiteit en zelf excelleren in waar je goed in bent.³ De generatie jongeren in de kerk neemt niet meer de waarheden aan van de vorige generaties. Jongeren willen geholpen worden, willen antwoorden en zelfstandig een keuze maken. Wat kan de kerk dan betekenen voor die jongeren in de ontdekkingstocht naar de zin van het bestaan en het geloof in God? Veel jongeren kiezen niet en blijven in de kerkgemeenschap of kiezen juist andere wegen (van de kerk af).

In 2014 is overigens een nieuwe generatie toegevoegd vanuit Youngworks⁴ met de typering 'Generatie braaf'. Ze zijn braver aan het worden op allerlei vlakken, maar daarnaast constateren ze verschillen tussen hoog- en laag-opgeleiden.

Hoe gaan we als lokale gemeenschappen met hen om? Vertellen we ons zelfbewuste en eigenzinnige verhaal van geloof in een genadige God? Voorgaande vragen zijn indringend en vragen in processen van transitie om terug te gaan naar de kern van de kerk, de gemeenschap van Jezus Christus. Veel praktische vragen naar nieuwe vormen en middelen zijn terug te voeren naar de kernvraag: hoe verbinden we ons met de Bron?

Wegen zoeken

In het proces van transitie worden wegen gezocht voor persoonlijke verbinding met de Bron, Jezus Christus. Daarbij komen allerlei middelen en wegen in het christelijke leven voorbij.

Een nieuw middel van geloofsvorming is bijv. de verschijning van de Bijbel in gewone taal (oktober 2014). Na zoveel verschillende vertalingen waarin gezocht wordt om oude woorden nieuw te laten klinken, weer een nieuwe vertaling. Een voorbeeld van een weg zoeken naar het geloofshart van mensen en een kans voor nieuwe generaties in nieuwe tijden.

Een ander voorbeeld is de aandacht voor de gemeente opbouwserie van boeken van ds. Marius Noorloos. Dat is een stimulans voor kerkenraden om te werken aan gemeenteopbouw via geloofsopbouw. Dit kan het boven de harde werkelijkheid van de kerkelijke organisatie uit tillen. Voor kerkenraden blijft het sowieso een uitdaging om ook in het proces van transitie rond kringen en het zoeken van vormen van geloofsopbouw in de gemeente zelf ook de verbinding met God te blijven zoeken.

Hoe in gesprek in de kerk?

Dialogoog, gesprek, discussie, debat. Het zijn woorden die we in allerlei vormen tegen komen. In gesprek in de kerk is elkaar zoeken in dialoog en ontmoeting. Wie is die ander als schepsel van God? Hoe leeft de ander met God en in de gemeente? In welke cultuur leeft de ander en hoe sluit ik daarop aan? En als gesprek over geloof niet (meer) mogelijk is, is het opnieuw nodig om te zoeken naar middelen en wegen. Jongeren zoeken

³ Jongerentrends 2014, <http://blog.youngworks.nl/trends/jongerentrends-2014-de-nieuwe-status>

⁴ In Trouw, 23 september 2014

hulpbronnen naast ouders.⁵ De realiteit is dan, dat het gesprek misschien elders en op een andere manier vervolgd kan worden. Of dat je andere middelen kiest die aansluiten bij de cultuur dan deze tijd (muziek, film, 'always online zijn').

Leren in de kerk

In het 'Koninkrijk van Priesters' wordt bij de programmalijn verwezen naar het leren van en binnen de gemeente. Hierbij moet gedacht worden aan catechese en andere vormen van onderwijs, maar het is ook breder dan dat. Allerlei manieren van leren van en binnen de gemeente kunnen hierbij betrokken worden, zoals kringen, kringleiderscursussen, toerusting van catecheten, de integratie van verschillende doelgroepen binnen de kerk en de daarvoor benodigde toerusting, de invulling van leerdiensten, het opzetten en doordenken van toerusting aan wie onderwijs geeft aan toetreders etc. Maar de associatie met het woord leren is binnen de kerken vooral cognitief georiënteerd. Voldoet dat anno 2014 nog wel als we als Praktijkcentrum bezig willen zijn in de kerken? De verbinding met de Bron vraagt om een bredere definiëring van het cognitieve woord leren. Leren is meer, want daarin is het de uitdaging een weg te zoeken in het omgaan met de verschillen in leren, leerstijlen en intelligentieniveaus!

Leren definiëren?

De verbinding met de Bron is de wortel van de gemeente. Maar een wortel vertakt zich en mag groeien. Hoe doen we dat? Hoe nemen we kinderen, jongeren en elkaar mee in de gemeente? In de kerk zien we inwijding (initiatie) beginnen bij de doop en de verdere inwijding gebeurt in de weg van catechese naar geloofsbelijdenis.⁶ Die inwijding is minder vanzelfsprekend geworden. De gemeente loopt hier in de huidige culturele context gevaar. Bewust maken dat leren en leven vanuit de Bron een doorgaand proces is in een gemeenschap van ouders, gemeente en generaties is de uitdaging binnen deze programmalijn.

Als een extra betekenis van leren is het van belang om te leren van een veranderende omgeving. Dr. J. Hoek geeft aan dat de gemeente naast een vierende, pastorale- en dienende gemeente een lerende gemeente is. En de motor in geloofsonderwijs en – overdracht is het gepreekte woord (naar Hand 2:46). Een lerende gemeente kan ook een gemeenschap zijn, die zichzelf aanpast aan een voor haar veranderende omgeving. Niet om het aanpassen op zich, maar omdat de geloofsinhouden en kernwaarden om andere vormen vragen. Om zo in contact te blijven met tijd en plaats van de gemeente en het leren. Een gereformeerde kerk moet zich blijven reformeren overeenkomstig het Woord van God. Dit soort van leren heeft verbinding en zal worden ontwikkeld in de programmalijnen 'Transitie en vormen van kerk-zijn' en 'Leidinggeven aan transitie'.

---

⁵ Jongeren en hun geloof, geloofsbeleving van religieuze jongeren in de Nederlandse samenleving, Forum 2011, par. 4.2. www.verwey-jonker.nl

⁶ Heitink, G. Kerk met karakter, hoofdstuk 3 – blz. 79-116.

Doel oriëntaties

Bij leren in de kerk gaat het volgens Jos de Cock ook om doel oriëntaties, individuele ontwikkeling en christelijke karaktervorming.⁷ Met de verschillende doel oriëntaties (cognitie, emotie, standpunten en sociale interactie, identiteitsontwikkeling) wijst hij erop, dat de karaktervorming in catechese vooral verbinding heeft met persoonsvorming en onderlinge liefde. En binnen de catechese zijn doel oriëntaties belangrijk, maar niet in een vast format meer te stoppen. Bij christelijke karaktervorming gaat het niet om het versterken van de identiteit, maar om het zoeken en verlangen naar God en daar een vervuld verlangen en rust in krijgen bij God. En dat mag de kracht zijn van een geloofsgemeenschap. Binnen leeromgevingen kan daar een wezenlijke bijdrage aan worden gegeven.

Samenvattend

Centraal staat in de programmaliijn Verbinding met de Bron de vraag, hoe op persoonlijk en gemeenschappelijk niveau (individu en gemeenschap) de waarde van het lezen van de Bijbel van betekenis is. En op welke manieren een levende verbinding met de Bron bevorderd kan worden en vorm (bijv. met Bijbellezende) kan krijgen binnen de christelijke gemeenschappen en dat binnen de huidige culturele context.

Programma's en dienstverlening

Gemeenteproject 'Bewegen rond het middelpunt'

Een programma rond een model dat aan kerken een route wil wijzen in veranderingsprocessen. Met een gesprekshandreiking voor gemeente en wijken/groepen.

Cursus 'Zorgen voor elkaars geloof' (relatie, geloofsgesprek en gebed)

De cursus 'Zorgen voor elkaars geloof' is gericht op onderlinge zorg in de kerk, speciaal in kleinere groepen.

Cursus 'samen in gesprek'

Een cursus van vijf dagdelen waarin gemeenteleden met elkaar leren spreken over hun geloof en luisteren naar elkaars overtuigingen. Het gaat daarbij steeds weer over de relatie tot God en anderen. Gebed en Bijbelstudie hebben daarom een belangrijke plaats in de cursus.

Cursus voor catecheten 'Verbeter jezelf als catecheet'

In deze training wordt gewerkt aan visie-missie, vaardigheden, tools en tips voor de catechisatie in de context van de gemeente. Een training van 3 dagdelen met differentiatie mogelijkheden.

---

⁷ Cock, J. de, Zin en onzin van karaktervorming in de catechese – Bijdrage minisymposium 'Je bent jong en eh..christelijk?' JOP 10 april 2014 - Utrecht.

Motiveren van jongeren (inspiratieavond voor jeugdwerkers)

Een bijeenkomst met theorie over de verschillende motivatieaspecten en leggen we de verbinding presteren en leren in de kerk. Daarnaast werken we aan praktische toepassingen en verschillende werkvormen voor de praktijk van het werken met jongeren binnen catechese en jeugdwerk.

Catechesemethode 'IK wil jou' (over identiteit en seksualiteit)

'IK wil jou!' is een catechesemethode over identiteit en seksualiteit voor jongeren vanaf 14 jaar van 2 basismodules en 6 keuzemodules in een werkboek. Een handreiking voor catecheten is online beschikbaar.

Catechesemethoden Follow up, He Lives, Belijd, Bijzonder!

Follow Up! biedt een complete leeromgeving voor catechisatie en kerkelijk jongerenwerk. Voor verschillende levensfasen en niveaus van jongeren is catechesemateriaal ontwikkeld. Beschikbaar via Uitgeverij Buijten & Schipperseijn (samenwerkingspartner Praktijkcentrum).

Handboekenserie (Buijten & Schipperseijn)

Werken in de kerk is een reeks praktische handboeken voor kerkwerkers. Elk deel bevat adviezen van experts vanuit eigen ervaringen.

Blad Dienst

Samenwerking in redactie, algemene toerusting ambtsdragers.

Website Homo in de kerk

Deze website is een informatie website met artikelen, preken en achtergrondmateriaal voor ambtsdragers en andere betrokken in de kerkgemeenschap.

Te ontwikkelen dienstverlening

Leerdienst de oplossing

PEP voor predikanten, met Kolb en leerdidactiek; herhaling PEP

Gemeenteproject 'leren en doen'

(leerstijlverschillen in de kerk)

Samen groeien

over wie is God, relatie en geloofsgesprek

Cursus Bijbellezen

Ontdekkend Bijbellezen voor jongeren (Buijten&Schipperseijn)

Omgaan met verschillen in leren en intelligenties'

Opstellen van handreiking voor verschillen in de gemeente rond thema verschillen in leren en intelligenties

Onderzoeken

Promotie onderzoek Meerveld – www.ojck.nl -

Het onderzoek naar leeropbrengsten wil inzicht geven in wat catechese feitelijk oplevert en hoe catechese bijdraagt aan de ontwikkeling van het geloof van jongeren

'Narrativiteit in het pastoraat' – o.l.v. Willem van der Horst i.s.m. studenten VIAA

'Hoe worden preken ontvangen' – Hoordersonderzoek – Annemiek de Jonge

Beleving liturgie (uitvoering Jasper Bosman i.s.m. Hans Schaeffer)

Onderzoek doven en slechthorenden - Wieke Malda – nog in acquisitie

Vervolgonderzoek n.a.v. behoeftenonderzoek catecheten (2013);

welke aanbevelingen voor GS Ede kunnen verder worden onderzocht of eventueel dienstverlening voor ontwikkeld?

Personeelssterkte

Dienstverlening	0,4 fte
Onderzoeken	0,3 fte
Administratie en overleg	0,2 fte
Totalen	0,9 fte

Begroting

Inkomsten	declarabele uren	
Dienstverlening	400	30.000,00
Onderzoeken	200	15.000,00
Totalen	?	45.000,00

Transitie en vormen van kerk-zijn

Onder de loep

De afgelopen jaren is er veel veranderd in de samenleving, onder andere ten gevolge van individualisering, secularisering en globalisering. Niets daarvan staat op zichzelf. Het één komt voort uit het ander en het één kan niet blijven bestaan zonder het ander. Er zijn geen eenduidige verklaringen te geven voor wat er verandert en reeds in verandering is.

Voor de kerk is dat niet anders. Zij bevindt zich in die wereld en ondervindt invloed van die wereld. Die invloed komt enerzijds door wat er om de kerk heen gebeurt (extern), maar anderzijds ook door wat de leden (intern) daarvan mee de kerk innemen.

Opnieuw afstemmen

We bevinden ons in een spanningsveld waarbij we 'niet meer' of 'nog niet' weten welke maatstaf te hanteren. De maatstaven, de geldende normen bij het ontstaan van de GKv, zijn niet meer passend. Neem het simpele voorbeeld van het bezoeken van de middagdienst. Tot vijftien jaar geleden ging men standaard twee keer naar de kerk binnen de GKv. Inmiddels is dat verre van vanzelfsprekend. Jaren hebben we gefocust op hoe dit probleem op te lossen zonder te kijken naar de vraag of de geldende normen wellicht moet worden aangepast. We hebben tot nu toe gemeten met de maatstaf die we hadden, we hebben de verschuiving benaderd als een probleem.

De kunst voor deze tijd, een tijd niet zozeer van problemen maar van verandering, is met elkaar op zoek naar een nieuwe afstemming.

Hans Boutellier schrijft hierover in zijn gelijknamige boek de 'improvisatiemaatschappij' (2011). Hij schrijft over de complexiteit van de huidige samenleving waarbij hij refereert aan het gevoel bij mensen van chaos en onoverzichtelijkheid. Hij stelt dat, om een geslaagde improvisatie tot stand te brengen, we een coherent samenspel moeten creëren waarbij het handelen, de omgeving en de beleving op elkaar zijn afgestemd. Deze afstemming, waarbij we de geldende waarden en normen onder de loep nemen, is nog te meer belangrijk omdat we in een tijd leven waarin instituten hun verworven zeggenschap kwijtraken. Het gesprek kan niet langer gaan over regelgeving die een instituut heeft geformeerd. Voor de kerk, en wellicht wel vooral voor een sterk georganiseerde kerk als de Gereformeerde Kerk, is dit een nieuwe manier van denken.

Nieuwe vorm van betrokkenheid

Hans van Ewijk spreekt in 'Omgaan met sociale complexiteit' (2014) onder andere over de verschuiving van een plaatsgevende samenleving naar een plaatszoekende samenleving. Voorheen leefden we in een samenleving waar je een plek gegeven werd, een plek waar je identiteit vorm kreeg, waarbinnen je sociale contacten zich bevonden. Het was de plek die je

zekerheid gaf. Er was sprake van een vanzelfsprekende betrokkenheid (plaatsgevend).

Nu zijn we continue bezig met het zoeken naar onze plek. Word je hier blij van, is dit wat je wilt, is dit waar je hoort? Met andere woorden: waar hoor ik thuis?

Binnen de kerk krijgt dit vorm doordat mensen van de ene naar de andere gemeente gaan om te zoeken naar hun plek, ontevreden zijn over de huidige gemeente (daar is de plek in elk geval níet), zich afvragen of ze überhaupt wel in God geloven, etc. Tegenwoordig gaat het meer om een gekozen betrokkenheid (plaatszoekend).

Van onderen!

Binnen het kerkverband, haast synchroon met politieke verschuivingen, zien we een verschuiving van centraal naar decentraal. Waar eerder landelijke afspraken leidend waren wordt dit nu steeds meer richtinggevend. Plaatselijk wordt steeds meer gekeken naar wat aansluit bij de daar aanwezige context. Dit levert een groeiende diversiteit op binnen het kerkverband. Een kerkverband dat eerder redelijk uniform leek.

Met deze diversiteit weet men nog niet zo goed raad binnen de GKv. Men lijkt er een wat ambivalente relatie mee te hebben: het is een prijzen en misprijzen tegelijk.

Mede door deze tendens van decentralisatie (én mondigere kerkleden, én afname van zeggenschap van het instituut, etc.) komt er meer kracht vrij van onderaf. Een beweging waar lokale overheden erg om zitten te springen (denk aan de beoogde 'participatiesamenleving') maar binnen de kerk levert dit een nieuw spanningsveld op. Waar eerder het beleid van bovenaf werd ontwikkeld en werd uitgerold, is er nu veel beweging van onderaf. Diverse initiatieven en activiteiten worden ontwikkeld en uitgezet, met of zonder instemming van en in samenwerking met de kerkenraad. Dit vraagt om een nieuwe manier van gemeenschapsvorming.

Gemeenschap

Vanuit het, door het Praktijkcentrum gehouden, behoeftenonderzoek onder kerken 'Kerken onderweg. Maar waarheen, en hoe?' (2014) kwam een duidelijk verlangen onder gemeenteleden naar voren ten aanzien van een groter groeiende openheid, gerichtheid op relaties, christelijke vrijheid en ruimte voor vernieuwing. Daarbij geldt voor zowel gemeenteleden als kerkenraden dat er verlangen is naar het meer gericht zijn op de wereld buiten de kerk.

De gemeenschap an sich komt volop in beeld wanneer we het hebben over de initiatie van nieuwe kerkleden. Het is aan de gemeenteleden om de relevantie van de geloofsgemeenschap te kunnen laten zien. Met alleen woorden over hoe belangrijk die is komen we er niet.

Dit geldt ook voor de jongeren, die steeds verder los komen te staan van het instituut kerk. De vanzelfsprekend om voor de kerk te kiezen is er niet perse. Uit het onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau 'Geloven binnen en buiten verband' (2014) blijkt dat geloven en de verbinding met een religieus instituut steeds verder uit elkaar komen te liggen. En dat geldt niet alleen voor de jongeren.

De uitdaging voor de gemeenteleden is om aan nieuwe leden en jongeren te laten zien wat het is om samen Christus' Lichaam te zijn. Kunnen we hen dit laten ervaren?

Radicaal

Het verlangen om meer naar buiten gericht te zijn is ook waarneembaar in het leven van de individuele gemeenteleden, zo blijkt uit het onderzoek 'Help?!' van het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken (2013). Er lijkt, onder een deel van hen, een waarneembare groei om het verschil te willen maken als christenen. Hier hoort een duidelijk herkenbare leefstijl bij waar uitgesproken keuzes onderdeel vanuit maken.

De kerk kan hierin in toenemende mate stimuleren door 1) het aanbieden van een breder assortiment aan scholing, en 2) meer aan te sluiten bij de leefwereld (waarin over heel veel dingen de vanzelfsprekendheid verdwenen is) van de kerkleden.

Samenvattend

De kerk bevindt zich in een samenleving waarin 'transitie' het modewoord lijkt te zijn. Ook in die kerk vinden er veel veranderingen plaats, zowel aangewakkerd van buitenaf als van binnenuit.

Zo is kerk en geloof niet langer vanzelfsprekend verbonden, komen er nieuwe ideeën en energie vrij van onderaf, wordt het benadrukken van de kerk als geloofsgemeenschap steeds belangrijker en is er een groeiend verlangen naar gericht zijn op behoeften van mensen buiten de eigen gemeenschap.

Daar waar de programmalijn *Uitreikende gemeenschappen* zich richt op hoe aan te sluiten op wat er buiten de gemeente gebeurt, richt deze programmalijn zich voornamelijk op wat er binnen de eigen gemeenschap gebeurt. Hoe reageert zij op en gaat zij om met veranderingen?

Deze veranderingen vragen onder andere om loyaliteit, betrokkenheid en commitment van kerkleden bij de eigen geloofsgemeenschap. Iets dat –zoals al eerder geconcludeerd– niet per se vanzelfsprekend is. Dit te stimuleren kan niet worden bereikt door het benoemen van het belang van een gemeenschap alleen, maar te meer nog door dit praktisch zichtbaar en erfahrbaar te maken. Dit vraagt om meer inzicht in hoe (geloofs)gemeenschappen werken. Wanneer deze niet vanzelfsprekend ontstaan, hoe kan dat dan positief gestimuleerd worden?

Gemeenteleden zullen hierbij meer en meer eigenaar worden van deze geloofsgemeenschap, wat bijvoorbeeld kan betekenen dat de kerkenraad aan gemeenteleden de vrijheid geeft om nieuwe initiatieven te ondernemen. Over het leidinggeven aan dergelijke veranderingsprocessen is meer beschreven in de programmalijn *Leidinggeven aan transitie*.

De huidige structuren en afspraken zullen daarbij in de schaduw komen te staan van de kern van het evangelie en de onderlinge relaties. Over de toename van nadruk op het evangelie wordt in de programmalijn *Verbinding met de Bron* meer geschreven.

Programma's en dienstverlening

Diversiteit

Hoe doe je recht aan de diversiteit in opvattingen en belevingen die er binnen de gemeente bestaat? Het Praktijkcentrum ontwikkelde een project dat gemeenten wil aanmoedigen en helpen om juist over diversiteit met elkaar in gesprek te gaan.

Kringleiderscursus

Deze praktische cursus traint kringleiders om zo in de gemeente kringen op een Bijbelse en opbouwende manier vorm te geven en te leiden.

Samen in gesprek

Deze praktische cursus van vijf dagdelen biedt gemeenteleden een proeftuin om met elkaar te leren spreken over hun geloof en te luisteren naar elkaars overtuigingen. Het gaat daarbij steeds weer over de relatie tot God en anderen.

Samen groeien

Haaks op de leegloop van kerken en de toename van individualisering is er juist ook behoefte aan gemeenschap. Een plek waar je mag zijn zoals je bent, waar je gelijkgezinden treft en waar je een thuis kunt ervaren. De kerk kan zo'n plek zijn, sterker nog: is geroepen om zo'n plek te zijn. Echter de diversiteit in gemeenten vergemakkelijkt dit niet direct. In dit programma wordt ingezoomd op datgene wat de gemeente(leden) verbindt, het christelijk geloof, om vervolgens samen verder te groeien.

24/7 christen

Met dit programma van twee avonden worden jongvolwassenen geïnspireerd, gemotiveerd en gemobiliseerd om in hun doen en laten bewust te zoeken naar vormen van een christelijke levensstijl.

24/7 kerk

Met dit programma worden kerken praktisch ondersteund bij het zoeken naar mogelijkheden hoe de plaatselijke gemeente actief deel kan uitmaken in Gods plan voor Zijn wereld.

Van onderaf

Met dit programma wordt kerkleiders een bezinning aangereikt over hoe om te gaan met initiatieven die bij de gemeenteleden zelf vandaan komen en dat geïntegreerd kan worden in het brede gemeenteleven.

Te ontwikkelen programma's en dienstverlening

Het hierboven genoemde aanbod van reeds ontwikkelde dienstverlening is voor ongeveer de helft in het afgelopen half jaar ontwikkeld. Er zal qua dienstverlening niet veel nieuws ontwikkeld worden, de focus zal liggen op een verscherping of aanvulling van het huidige materiaal.

De kringleiderscursus

Deze praktische cursus kan verleiden tot een tweede orde verandering, het pragmatisch invullen van een probleem dat voor ligt. Deze cursus vraagt om een inbedding in een bezinning op derde orde veranderingen. Dit zal worden ontwikkeld en worden toegevoegd.

Daarbij zal ook aandacht zijn voor het belang van en vormen van gemeenschappen in deze tijd.

Aanvulling project 'Diversiteit'

Deze nadruk op een tweede orde verandering geldt ook voor het huidige project 'Diversteit'. Deze zal worden aangepast met als insteek een bezinning op derde orde niveau verandering.

Cursus 'Gemeenschap der heiligen'

Een bijbelse en sociologische bezinning voor huisgroepen en kringen over de meerwaarde van onderdeel zijn van geloofsgemeenschappen voor zowel de persoonlijke geloofsontwikkeling als wel het missionair uitreiken naar ongelovigen (uitbreiding op Samen groeien?)

Op maatgemaakte trajecten

Trajecten voor kerkenraden én gemeenteleden (i.t.t. het huidig adviesaanbod voor voornamelijk kerkenraden) over kerk zijn in een veranderende tijd, waarbij de focus ligt op cocreatie van beleidsmakers en gemeenteleden.

Gemeente-diagnosemodel

Het gemeente-diagnosemodel is een onderzoeksinstrument waarmee een plaatselijk gemeente inzicht krijgt op haar huidige functioneren. De gemeente wordt gemeten op vier functies, te weten: vieren, leren, zorgen en bouwen.

Krimpende kerk

In 2014 is er een traject geweest met een vijftal kleine kerken uit de classis Assen. In 2015 zal hierover een publicatie komen.

Onderzoeken

De-institutionalisering van religie

Er zal een kleinschalig onderzoek plaatsvinden naar bevorderende factoren in de geloofsontwikkeling van jongvolwassenen. Waar vinden jongvolwassenen hun geestelijke voeding in een tijd waarin zij verder los komen te staan van het kerkelijk instituut. Dit onderzoek zal plaatsvinden in het kader van een afstudeeropdracht van één van de medewerkers.

Kerkopbouw in een tijd van afbraak

De interkerkelijke stichting leven uit de Bron is van plan om in samenwerking met de Theologische Universiteit Kampen een symposium te organiseren in het voorjaar van 2015.

Dit symposium zal gaan over de samenhang tussen geloofs- en gemeenteopbouw, een thema waar deze stichting al langer predikanten op traint. Het symposium zal de titel meekrijgen 'Kerkopbouw in een tijd van

afbraak'. Dit heeft betrekking op het proces van kerkverlating, die o.a. tot uiting komt in het moeten sluiten van honderden kerkgebouwen en het verdwijnen van veel arbeidsplaatsen, en de tegengestelde beweging van allerlei initiatieven om de kerk te vitaliseren. De vraag hierbij is: wat is een mogelijke weg tussen deze tegengestelde bewegingen?

Ter voorbereiding op dit symposium zal een onderzoek worden gehouden onder 3000 predikanten.

Dertigers en de kerk, verbondenheid en kerk

In 2015 zal worden besloten of en hoe hiernaar nader onderzoek gedaan kan worden.

Netherlands Church Life Survey

In samenwerking met de Protestantse Theologische Universiteit starten we met een pilot van het, in Australië ontwikkelende, 'National Church Life Survey'. Dit onderzoek geeft plaatselijke gemeenten inzicht in de gezonde en minder gezonde kanten van de geloofsgemeenschap. Met dit onderzoek kunnen plaatselijke gemeenten zowel nationaal als internationaal met elkaar worden vergeleken.

Vergelijking overeenkomsten en NCLS en GDM

Een intern onderzoek zal de overeenkomst en de verschillen tussen het gemeente-diagnosemodel en het Netherlands Church Life Survey aantonen.

Personeelssterkte

Dienstverlening	0,3 fte
Onderzoeken	0,3 fte
Onderwijs	0,1 fte
Administratie en overleg	0,2 fte
Totalen	0,9 fte

Begroting

Inkomsten	declarabele uren	
Dienstverlening	313	€ 23.475,-
Onderzoeken	313	€ 23.475,-
Onderwijs	104	€ 7.800,-
Totalen	730	€ 54.732,-

Uitreikende gemeenschappen

Introductie

Binnen geloofsgemeenschappen groeit het besef dat de kerk verandert en ook veranderen moet om relevant te blijven. In het rapport 'Kerken onderweg, maar waarheen, en hoe?' komt naar voren dat zowel kerkenraden als gemeenteleden oog hebben voor de wereld buiten de kerk en daar tot op zekere hoogte ook rekening mee willen houden in hun manier van kerk-zijn. Daarbij is er een verlangen om meer gericht te zijn op de wereld buiten de kerk.⁸

Dit verlangen komt ook terug in het onderzoek Diaconaat 2020.⁹ Er is een wens tot een meer extern diaconaat, waarbij intern diaconaat wel van groot belang blijft, en waarbij de zaken iets formeler georganiseerd worden dan nu het geval is.

Deze verlangens sluiten aan bij de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) waarin vanaf januari 2015 (burgerlijke) gemeenten verantwoordelijk worden voor een belangrijk deel van de ondersteuning aan mensen, zodat zij zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen en andere mensen kunnen blijven ontmoeten.¹⁰

Wanneer mensen hulp nodig hebben, wordt verwacht dat er eerst een beroep wordt gedaan op familie en vrienden en daarna pas op de overheid.

De kerk wordt in de wettekst van de Wmo niet zo expliciet benoemd. Wel worden in de Memorie van Toelichting kerken kort genoemd als één van de onderdelen van de civil society, die een rol hebben in het tot stand komen van de leerbaarheid en sociale samenhang in buurten en wijken.¹¹

Deze betrokkenheid van kerken is vanuit historisch oogpunt een opmerkelijke ontwikkeling aangezien de overheid met de verzorgingsstaat veel taken heeft overgenomen van de kerk. De invoering van de Wmo zorgt daarom voor vragen, uitdagingen en kansen voor kerken om diaconaal, maar ook missionair uitreikend te zijn.

Geloofsgemeenschappen kunnen ervoor kiezen om hun maatschappelijke dienstverlening in de praktijk te scheiden van godsdienstige activiteiten. Het Praktijkcentrum wil echter geloofsgemeenschappen dienen om hun identiteit te (her)ontdekken en/of te bewaren, zodat de missionaire en diaconale activiteiten van geloofsgemeenschappen niet worden gescheiden, maar hooguit worden onderscheiden.

Het (her)ontdekken en/of bewaren van de identiteit hangt samen met de positieve waardering die er is van geslotenheid naar steeds meer openheid van geloofsgemeenschappen naar elkaar toe en de samenwerkingsverbanden die daarmee ontstaan. Daarbij varen lokale geloofsgemeenschappen steeds

⁸ Geertsema, H. (e.a.), Kerken onderweg, maar waarheen, en hoe? 36-37

⁹ Slendebroek-Meints, Help! 55.

¹⁰ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hervorming-langdurige-zorg/wet-maatschappelijke-ondersteuning-wmo-2015>

¹¹ Vreugdenhil, M., Nederland Participatieland, 203.

vaker hun eigen koers, los van de overkoepelende denominatie. De vrijheid en zelfstandigheid past in de dynamische context waarin geloofsgemeenschappen worden vorm gegeven. Belangrijk daarbij blijft wel dat geloofsgemeenschappen gezien worden als organisatie (regels, structuren en afspraken), sociale beweging (bevlogenheid en idealen) en gemeenschap (onderlinge verbondenheid en onderlinge relaties). Alle drie brengen grenzen met zich mee, maar ze zijn ze allemaal nodig wil er sprake zijn van continuïteit.¹² Tegelijk zijn (grensverleggende) innovatie experimenten nodig en is het een taak van geloofsgemeenschappen om dit te faciliteren.

Deze programmalijn richt zich daarom op de praktische uitwerking van christelijke diaconale- en missionaire geloofsgemeenschappen. Waarbij gestreefd wordt naar samenhang tussen dienstverlening, onderzoek, missionaire en diaconale innovatie.

Dienstverlening

Het Praktijkcentrum fungeert als een loketfunctie voor christelijke geloofsgemeenschappen. Gemeenten (leden) kunnen bij het Praktijkcentrum terecht voor al hun vragen over het missionair en diaconaal functioneren. Het Praktijkcentrum stimuleert geloofsgemeenschappen in hun missionaire en diaconale bezinning. Daarnaast ondersteunt en begeleidt het Praktijkcentrum (startende) missionaire initiatieven. Op aanvraag van gemeenten worden gemeenten ondersteund in hun missionaire bewustwording en het uitvoeren van activiteiten op deze dimensie.

Onderzoek

Het diaconaal-missionaire onderzoek zal zich richten op de mogelijkheden om het evangelie te verkondigen door middel van directe evangelisatie en door middel van diaconale aanwezigheid van de gemeente in de samenleving, alsook naar de gevolgen die dit heeft voor gemeenten en gemeentestichting. Het gaat hier steeds over combinaties van theologisch en sociaalwetenschappelijk onderzoek naar theorievormend onderzoek en handelingsgericht onderzoek, waarbij de uitkomsten van het onderzoek direct teruggekoppeld kunnen worden naar de advies- en begeleidingspraktijk. Er zal gezocht worden naar participatie van gemeenten die hier nadrukkelijk mee experimenteren, hetzij vanuit een primair missionaire optiek, hetzij vanuit een primair diaconale optiek.

Ook zal geprobeerd worden de samenwerking met de hogeschool Viaa in Zwolle en de Theologische Universiteit in Kampen optimaal te benutten door middel van het inschakelen van studenten en het koppelen van studentonderzoeken aan de programmalijn. Het gaat hier om studenten die hun afsluitende bachelor onderzoek kunnen vormgeven op het themagebied van de programmalijn, alsmede om de inzet van studenten bij het verzamelen van data.

---

¹² Stoppels, S., Voor de verandering, 50-51.

Missionaire innovatie

Naast dienstverlening wil het Praktijkcentrum ruimte geven aan innovatie. Een voortrekkersrol wordt hierin vervuld door de pioniers die bezig zijn op dit gebied binnen en buiten de geloofsgemeenschappen. We kunnen als geloofsgemeenschappen leren van de pioniers. Wat zij ontdekken kan bruikbaar zijn in zowel nieuwe als bestaande geloofsgemeenschappen. Zij zijn op een innovatie manier missionair en diaconaal bezig. Het Praktijkcentrum wil (startende) missionaire initiatieven binnen de GKv ondersteunen. Dit eventueel in samenwerking met andere denominaties.

Doelen

- Begeleiden en stimuleren van bezinning van geloofsgemeenschappen om actiever missionair en diaconaal te zijn (naar buiten treden, de ander ontmoeten waar hij/zij zich bevindt);
- Ondersteunen en begeleiden van (startende) missionaire initiatieven binnen de GKv:
- Samenwerken met andere (protestantse) denominaties en organisaties;
- Aanreiken van praktische handvatten om de missionaire praktijk vorm te geven;
- Toerusten gemeenteleden voor het voeren van een geloofsgesprek door middel van gespreks cursussen.

Programma's en dienstverlening

Kerk-zijn in je wijk

Het Praktijkcentrum biedt een cursus aan waarin de gemeente een antwoord zoekt hoe ze kerk is in de eigen wijk. Dit zal leiden tot praktische handvatten waarmee deelnemers aan de slag.

Zoekerswebsite

Deze site ondersteunt christenen en kerken bij de promotie van de websites www.vragenovergeloven.nl, www.gelovenindekerk.nl en www.geloofengevoel.nl. Met deze drie websites wordt online contact gezocht met mensen die meer willen weten over God, geloven en de kerk.

Vernieuwd kerk-zijn met oog voor de wereld

Waar is God op uit, wat staat hoog genoteerd op zijn agenda? Wat is er speciaal aan Zijn gemeente, wat is haar betekenis voor de samenleving en in de wereld van nu? Vernieuwd kerk-zijn met oog voor de wereld is een programma dat het Praktijkcentrum aanbiedt om gemeentes te laten nadenken over hoe zij kerk kunnen zijn.

Te ontwikkelen programma's en dienstverlening

LEF Learning Community

De Learning Community is een plek waar jongeren Jezus leren volgen en opgeleid worden als leiders die op den duur zelf anderen bereiken en daarbij het jeugdwerk willen vernieuwen. Dit zonder dat van tevoren vastligt hoe het

jeugdwerk dan vorm gegeven gaat worden. De focus is ook niet de verandering van het jeugdwerk als structuur, maar de Learning Community is een tweejarig leertraject waarin jeugdwerkers leren hoe ze kunnen bouwen aan een cultuur van discipelschap en missionair zijn in het jeugdwerk.

Kerk 20.21

Kerk 20.21 is een leergemeenschap van mensen die missionaire groepen vanuit een bestaande gemeente willen vormen of hebben gevormd. Wij laten ons leiden door de kernwaarden van Johannes 20:21. Kerk 20.21 is een initiatief van Praktijkcentrum (GKv) en Missionair Steunpunt (NGK).

Netwerk en samenwerking

- Hogeschool Viaa
- Theologische Universiteit Kampen
- Evangelie en Moslims
- Kerklab
- Diaconaal Steunpunt
- GDD
- Missionair Steunpunt (NGK)
- LEF (onderdeel van De Navigators)
- Bureau Kerkwerk
- Evangelie en Moslims

Onderzoeken

Kerkelijk diaconaat in de stedelijke samenleving

Dit onderzoek is gericht op relevante theorievorming over diaconaat (vooral in de stedelijke samenleving) en wil een bijdrage leveren, door middel van publicaties, aan de bezinning op de toekomst van het kerkelijk diaconaat in de Nederlandse samenleving. Daaraan is inherent dat werkers op het terrein van het diaconaat goede, actuele informatie ontvangen met het oog op hun visievorming over diaconaat.

Mobilisatie tot missie door mobilisatie van gemeenschap

Promotieonderzoek Annemieke de Jonge waarin de effecten van kerkplanting op de plantende kerk in beeld wordt gebracht.

Gemeentestichting

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) 2014 heeft in haar instructie voor het deputaatschap Aanvullende Steun Missionaire Projecten o.a. het volgende opgenomen over de diensten van het Praktijkcentrum: erop toezien dat de ervaring die wordt opgedaan in projecten en experimenten via het Praktijkcentrum wordt gedeeld met kerken in het algemeen.

Het Praktijkcentrum ziet het als haar taak om ervaringen van gemeentestichtingsprojecten en experimenten op te halen en te delen met de kerken in het algemeen. In lijn met eerdere synodebesluiten is ervoor gekozen een onderzoek uit te voeren om niet alleen ervaringen op te halen en te ordenen, maar ook om te focussen op effectiviteit en identiteit van de gemeentestichtingsprojecten. Dit heeft geleid tot twee onderzoeksobjecten:

1. Missionaire gemeentestichtingsprojecten aangaande motieven, werkwijzen, effecten, ervaringen en geleerde lessen en het beschikbaar stellen van deze data aan de kerken. (GS 2014, besluit 2b (53-D-1))
2. De beleden en beleefde Gereformeerde identiteit (GS 2011, Acta art. 54) van zowel de gemeentestichtingsprojecten zelf als de context van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Personeelssterkte

Dienstverlening	0,1 fte
Onderzoeken	0,5 fte
Missionaire innovatie	0,1 fte
Administratie en overleg	0,2 fte
Totalen	0,9 fte

Begroting

Inkomsten	declarabele uren	
Dienstverlening	27	€ 2.025,-
Onderzoeken	678	€ 15.450,-
Missionaire innovatie	208	€ 15.586,-
Totalen		€ 33.061,-

Leidinggeven aan transitie

Inleiding

Leidinggeven aan een kerk in transitie sluit als programmalijn aan bij de overige lijnen binnen het Praktijkcentrum. Het gaat hier om de combinatie van wat beschreven is over christelijk leiderschap, ambten en ander leidinggevend werk in de gemeente en concrete, lokale en regionale veranderingsprocessen. Waar de vorige programmalijn inzet op de transitie van vormen en vormgeving van kerk-zijn, betreft deze programmalijn het leidinggevende aspect hierbij. Immers: transitie vergt leiding en begeleiding, de aard en inbreng van de leiding stuurt de inhoud en richting van de transitie.

Daarbij ligt de focus van het Praktijkcentrum allereerst bij de leiding die op *lokaal* niveau aan de gemeenten gegeven wordt, dat wil zeggen bij kerkenraad en kader. Daaraan wordt concrete begeleiding geboden in het licht van veranderingen die van buitenaf (samenleving, kerkverband) en van binnenuit (geestelijke, organisatorische of materiele noodzaak) worden ingezet.

Daarmee wordt al aangegeven dat van leiders in de gemeente verwacht wordt dat zij deze veranderfactoren tijdig peilen en erop weten te reageren door te verbeteren, vernieuwen of juist te behouden en zo doelgericht de gemeente beïnvloeden (transformationeel leiderschap). Verschillende geloofsgemeenschappen in verschillende fasen van hun ontwikkeling vragen om verschillende stijlen van leiderschap (situationeel leiderschap). Centrale vraag voor de programmalijn *Leidinggeven aan transitie* is dan ook: wat voor leiding is nodig, waarop moet die leiding inzetten?¹³

Dat betekent allereerst dat een *vertrekpunt* moet worden gezocht: waar staan we, waar willen we naartoe? Dat vertrek kan genomen worden in het empirisch onderzoeken van de praktijk van gemeentezijn en van de context van de gemeente. Door het ontwikkelen van een analysemodel kan (een deel van) de gemeente individueel en gericht worden bevraagd op praktijken en opvattingen van gemeentezijn en christenzijn. De opbrengst van zo'n onderzoek kan een basis leggen onder de visie en richting van een lokaal transitieproces – en de som van meerdere onderzoeken brengt kerk-breder verschillen en overeenkomsten aan het licht.¹⁴ Hier wordt diagnose dus principieel ingebed in een groter werk- en praatproces.

De praktijk van gemeentezijn is en wordt gevormd door mensen en in bestaande structuren. Hier spellen allerlei opvattingen een rol: de visie op de ambten, op gemeentezijn vandaag, op de samenleving... opvattingen die

¹³ Zie ook 'Kerken onderweg', rapport Behoeftenonderzoek Praktijkcentrum, voorjaar 2014, p.13.

¹⁴ Zie ook 'Kerken onderweg', rapport Behoeftenonderzoek Praktijkcentrum, voorjaar 2014, p.12.

open op tafel liggen als feit of visiestuk, of die meer verborgen blijven omdat we ons er niet van bewust zijn of er volledig mee vergroeid zijn.

In het onderzoek binnen deze programmalijn wordt dan ook gezocht naar opvattingen over christelijk leiderschap in relatie tot vraagstukken van transitie en continuïteit van de gemeenten. Daarbij speelt de inbreng vanuit de praktijk weer een belangrijke rol: we willen praktijkervaringen in advies en begeleidingswerk toegankelijk maken voor andere gemeenten en theoretische reflectie en theorieontwikkeling.

Thema's

Voor deze programmalijn spelen op dit moment een aantal belangrijke thema's, voortvloeiend uit de dienstverlening van het Praktijkcentrum of ingegeven door contextfactoren zoals het kerkverband, ontwikkelingen in de samenleving. Hieronder worden ze kort besproken en vervolgens wordt per thema aangegeven welke activiteiten (onderzoek, cursus, dienstverlening) plaatsvinden of ontwikkeld gaan worden.

Voor het komende jaar gaat het achtereenvolgens om de volgende thema's:

- Doorontwikkeling analysemodel gemeenten
- Bezinning op de ambten
- Krimp en vormen van kerk zijn
- Waarderende gemeenteopbouw

Uitwerking per thema

Doorontwikkeling analysemodel gemeenten

Waar het leidend kader van de gemeente doelgericht veranderingen wil doorvoeren of opvangen in de gemeente moet gedacht worden vanuit de praktijk van gemeentezijn. Het nadenken over strategie en doel van het kerk-zijn wordt steeds relevanter voor de leiding van de kerk en daarom moeten de praktijkwerkers worden ondersteund om op basis van en gericht op de concrete geloofsgemeenschap hun beleid te ontwikkelen. Dat betekent dat niet alleen het Praktijkcentrum zich richt op een wisselwerking tussen praktijk en theorie, maar ook gemeenten hun veranderingsprocessen vanuit een concreet beschreven praktijk vormgeven.¹⁵

Binnen het Praktijkcentrum is op dit moment het zgn. 'Gemeente-diagnosemodel' in gebruik, een instrument dat binnen de Academie Theologie van de GH is ontwikkeld en overgedragen. Hoewel het onderzoek uitgebreid en relatief laagdrempelig is, is het in gebruik een arbeidsintensief en daarmee prijzig instrument. Dat verhoogt de gebruiksdrempel voor gemeenten en daarmee komt de dataverzameling in geding. Daarbij zou dergelijk onderzoek aan gerichtheid en inzetbaarheid winnen wanneer ook wordt gefocust op interne structuren.¹⁶ In het door het Praktijkcentrum uitgevoerde Behoeftenonderzoek werd gebruik gemaakt van vier dimensies

¹⁵ Zie ook 'Trendbericht Praktische Theologie 2007-2012', H. de Roest in *Handelingen* 2014/1.

¹⁶ Op dit moment hanteert het Gemeentediagnosemodel een matrix waarin de noemers God, Elkaar en Wereld en Leren, Vieren, Zorgen en Bouwen met elkaar twaalf velden vormen waarbinnen de overtuigingen en gedragingen van gemeenteleden in beeld worden gebracht.

om de gemeente in beeld te brengen: context, identiteit en cultuur, structuur en middelen, leiding.¹⁷ Deze vier dimensies (of perspectieven) gaan naast interne waarden over het concrete functioneren van de gemeente.¹⁸

Er wordt gezocht naar bruikbare alternatieven en/of het ontwikkelen van een nieuw instrument. Daarbij wordt nadrukkelijk gekeken naar de mogelijkheden die binnen VIAA en de Theologische Universiteit voorhanden zijn. Ook onderzoeken we de mogelijkheid om de in Australië ontwikkelde, 'National Church Life Survey' in te zetten. Dit onderzoek geeft plaatselijke gemeenten inzicht in de gezonde en minder gezonde kanten van de geloofsgemeenschap. Met dit onderzoek kunnen plaatselijke gemeenten zowel nationaal als internationaal met elkaar worden vergeleken.

Bezinning op de ambten

Uit het door het Praktijkcentrum uitgevoerde Behoeftenonderzoek blijkt dat voor 71% van de gemeenten moeiten spelen op het gebied van de ambten. Steekwoorden hierbij zijn *'vacatures, passend in deze tijd en geestelijk leidinggeven'*. Hier zien we samenhang met het tweede belangrijke thema voor veel gemeenten (67%): betrokkenheid. Steekwoorden zijn *'kleine groep actief, financieel afnemend, binding instituut verminderd'*. Bij overige vraagstukken valt op dat deze direct verbonden zijn met (de positie van) het ambt (veranderingen 39%, regels afspraken gewoonten 33%).

"Samenvattend is te zeggen dat de meeste problemen die kerkenraden ervaren problemen zijn met de structuren en/of vormen van kerk-zijn. Men vindt deze structuren steeds minder passend en helpend en steeds meer beknellend en onmogelijk vol te houden."¹⁹ Conclusie van de onderzoekers is dan ook: "De onderwerpen waar de meeste leidinggevenden graag ondersteuning op zouden willen ontvangen gaan over het nadenken over wie zijn wij als kerk/leiding? En wat is belangrijk? Welke richting moeten we op? De ondersteuningsvragen zijn geen vragen naar meer kennis en/of vaardigheden, maar vragen die gaan over het hoe en waarom van koersbepalen, rekening houdend met de veranderende cultuur in en buiten de kerk."²⁰

Het Praktijkcentrum wil als gesprekspartner en dienstverlener meezoeken naar een antwoord op die vragen. Een voorbeeld van concrete inzet is de Pepdag voor kerkenraden die in september 2013 is gehouden. Aan de start van een nieuw seizoen was er ruimte voor bezinning, onderwijs en ontmoeting – en werden doelen en richtingen geformuleerd voor het komende jaar.

¹⁷ Zie hiervoor R. Brouwer in *Levend Lichaam*, Uitgeverij Kok Kampen 2007, p.46 ev.

¹⁸ Overigens zijn andere indelingen mogelijk, zie bijvoorbeeld <http://www.ncls.org.au/> voor het Church Life Survey dat negen kernkwaliteiten hanteert. Ook bekend is de waardengerichte indeling van Robert Warren.

¹⁹ Uit 'Kerken onderweg', rapport Behoeftenonderzoek Praktijkcentrum, voorjaar 2014, p.16

²⁰ Uit 'Kerken onderweg', rapport Behoeftenonderzoek Praktijkcentrum, voorjaar 2014, p.17. Zie ook p.36 en 37 waar de toon alarmerend wordt: "Duidelijk aanwijsbaar zijn de problemen rondom de leiding, het ambt. Gemeenteleden en ambtsdragers zien de beperkingen van de ambtsstructuur, maar meer nog ervaren moeite met/bij het leidinggeven en dan met name het koershouden. Er is reden om op grond van dit onderzoek zekere mate van stuurloosheid te voelen opkomen en een grote verlegenheid met de verschuivingen die in de wereld om ons heen plaatsvinden."

De vragen rondom de invulling van de ambten sluiten aan bij de opdracht die de synode van de GKv mee heeft gegeven aan een nieuw op te richten deputaatschap *M/V in de kerk*. Dit deputaatschap heeft tot taak "te werken aan de integratie van het bijbels onderwijs, de confessionele normen en de praktijk in de Gereformeerde Kerken met betrekking tot de rollen en functies van vrouwen en mannen in hun onderlinge samenhang, door [...] over waarnemingen en afwegingen in gesprek te gaan en te blijven met m.n. de medewerkers aan de Theologische Universiteit en aan het Praktijkcentrum [...] nodig voor een theologisch en empirisch verantwoorde begeleiding van de kerkelijke ontwikkelingen en voorbereiding van eventueel nodige besluitvorming."²¹

Zowel aan de onderzoekskant als aan de uitvoerende kant worden dus vragen gesteld over de vormgeving en invulling van de ambten in de kerk vandaag, voor de kerk van morgen. Partners in het onderzoek (TU en Viaa) en in de dienstverlening (DS) hielden en houden zich op verschillende manieren met deze vragen bezig.

Krimp en vormen van kerk zijn

Op het moment van schrijven is het Praktijkcentrum betrokken (geweest) bij een aantal kleiner wordende gemeenten dat zich bezint op de toekomst. Deze bezinning vindt op verschillende manieren plaats en de gemeenten werken met verschillende mogelijke scenario's. Deze ervaringen maken duidelijk dat krimpende kerken binnen de GKv belang hebben bij begeleiding en advies. Ook wordt duidelijk dat kerken op dit moment vooral op zichzelf opereren: vanuit het kerkverband en ook op classicaal niveau vindt weinig tot geen bezinning plaats op de impact van krimp en vergrijzing voor lokale gemeenten.

Implementatie Herziene Kerkorde

Per 1 juli 2015 zal de door de synode van Ede (2014) vastgestelde kerkorde als leidraad dienen voor de GKV kerken. De invoering hiervan vraagt van kerken om het document een goede en nieuwe plek te geven! Daarin kan het Praktijkcentrum vanuit de dienstverlening en voorlichting een programma bieden i.s.m. het deputaatschap Herziening Kerkorde. Het is belangrijk dat de nieuwe verhoudingen en nieuwe afspraken in de kerken goed geïmplementeerd worden. De introductie past binnen deze programmaliijn, waarin het leidinggeven aan veranderingen centraal staat. Het is niet zozeer een trend als wel een thema dat van buitenaf op ons afkomt.

Programma's en dienstverlening

Pepdag voor de kerkenraad

De hulpvragen van kerkenraden, gesteld aan het Praktijkcentrum en de daarop volgende dienstverlening, laten zien dat veranderingen in kerk en samenleving om een herbezinning op leidinggeven vragen.

---

²¹ Uit Besluiten M/V, 5 juni 2014. Delen van tekst uit besluit 4 en de gronden. Zie ook <http://www.gkv.nl/organisatie/generale-synode/besluiten-gs-2014/download/3794>.

Diversiteit

Kerkenraden en gemeenteleden geven aan dat zij hechten aan het kerkelijk samenleven maar niet goed weten hoe ze het in deze tijd vorm moeten geven. Een van de redenen is het verschil in waardering van de vorm en inhoud van dat kerkelijk samenleven - welke vragen en thema's doen er nu echt toe? En hoe ontdekken we dat samen? Daarbij wil het project Diversiteit helpen. Zie ook programmalijn 2.

Ambtsdragerscursus

De toerusting van (beginnende) ambtsdragers is een van de vaste elementen in de dienstverlening van het Praktijkcentrum. Jaarlijks wordt een aantal keer een cursus verzorgd, vaak lokaal maar ook classicaal.

Gemeentediagnosemodel

Het Gemeentediagnosemodel (GMD) is een vragenlijst die je gemeente invult via internet. 52 uitspraken die met uitspraken van gemeenteleden een momentopname oplevert. Het model meet op vier functies van gemeente-zijn: vieren, leren, zorgen en bouwen. Het GMD is zo ontwikkeld dat alle vier functies uitgewerkt zijn naar drie dimensie: God, elkaar en wereld. Zo krijg je van de functies te zien waar je als gemeente op gericht bent.

Te ontwikkelen programma's en dienstverlening

Nieuw aanbod toerusting ambtsdragers

Vanuit bestaand materiaal voor de toerusting van ambtsdragers, nieuw materiaal dat ontwikkeld is in de samenwerking met het diaconaal steunpunt (de nieuwe toerustingscursus voor diakenen) en recente publicaties over het functioneren van ambtsdragers (vanuit de TU en de GH) ontwikkelen we een programma om leidinggevend in gemeenten te ondersteunen bij de vormgeving van christelijk leiderschap en de begeleiding en sturing van gemeenten in situaties van transitie en veranderende verantwoordelijkheidsverhoudingen tussen ambtsdragers en gemeenteleden.

M/V in de kerk

Het Praktijkcentrum is door de synode van de GKv aangewezen als gesprekspartner deputaten M/V in de kerk. Hoe dit eruit gaat zien is op moment van schrijven nog onduidelijk.

Waarderende gemeenteopbouw

"Met andere ogen kijken naar de kerkelijke gemeente, daar gaat het om bij de methode van Waarderende Gemeenteopbouw. Leren kijken met andere ogen. Leren horen naar wat gelovigen bezielt, waarin ze vreugde scheppen, wat hun vertrouwen geeft en hoop." De kern is uitgaan van vertrouwen. Het Praktijkcentrum wil aanhaken bij werkgroep waarderende opbouwwerk.²² Activiteiten die daar uit voortvloeien zijn het eigen maken van de methodiek en deze inzetten in concrete begeleidingsprocessen. Ook willen we onze

---

²² <http://www.kijkopkerk.nl/nieuws/nieuws/waarderend-opbouwen-een-nieuwe-werkgroep.html>

ervaringen verwerken in publicaties voor o.a. de werkgroep Waarderende gemeenteopbouw.

Krimp en vormen van kerk zijn

Als vervolg op het middengeneratie-traject, richt het onderzoeksplatform Connecting Churches and Cultures (CCC) zich de komende tijd op de toekomst van de geloofsgemeenschappen in relatie tot krimp. De vitaliteit van de geloofsgemeenschappen in tijden van krimp zal hierbij centraal staan. Als Praktijkcentrum willen we samenwerking zoeken met het CCC.²³ Rond krimp willen we een aantal activiteiten ontwikkelen. Doel van deze activiteiten is tweeledig. We willen de kerken in de breedte attenderen op de vragen van krimpende kerken en het beroep dat dit doet op het kerkverband als geheel. Ook willen we kerken uitnodigen om ervaringen uit te wisselen over de omgang met krimp. Heel concreet wordt dit in de opzet van een conferentie rond krimpende kerken.

Pepdag(en) kerkenraad september 2015

In 2014 is een pepdag voor kerkenraden georganiseerd met bezinning rond het thema geestelijk leidinggeven aan een veelkleurige gemeente. De pepdag voorzag in een behoefte en daarom willen we deze in 2015 opnieuw organiseren.

Programma introductie Herziene Kerkorde

Het deputaatschap Herziening Kerkorde ziet voor zichzelf een taak weggelegd rond de invoering van de nieuwe kerkorde: implementatie en voorlichting. Daarbij kijkt ze nadrukkelijk naar het Praktijkcentrum als verbindende en facilitaire organisatie. Er kan gebruik gemaakt worden van de meerwaarde in de contacten die het Praktijkcentrum heeft met kerken en de ervaring in het geven van training en begeleiding. De inhoudelijke expertise is in het programma verbonden aan de expertise van het deputaatschap of andere partners vanuit de Theologische Universiteit.

Doelgroep van het programma is het kader van leidinggevendenden in de kerkelijke gemeenschap en organisatie. Doel van het programma is driedelig: *Informeren* over de inhoud van de vastgestelde Kerkorde.

Verbinden van de inhoud van de Kerkorde aan de plaatselijke gemeenten
Begeleiden van leidinggeven aan het hernieuwd toepassen van de KO.

De input van de experts van het Dep KO biedt de inhoud en daarbij de procesbegeleiding en facilitaire organisatie door het Praktijkcentrum

1. Landelijk voorlichtingsprogramma (pilot) met 3 à 4 bijeenkomsten
2. Regionale voorlichtingsbijeenkomsten waarin het programma modulair wordt aangeboden

---

²³ <http://www.pthu.nl/ccc/terschelling2014/verslagen/>

Onderzoeken

Analysemodel voor kerken

Vaststellen uitgangspunten en eisen analysemodel voor gemeenten. Overzicht bestaande modellen en keuze voor implementatie bestaand model of ontwikkelen nieuw model. Vergelijken NCLS en Gemeentediagnosemodel. Overzicht van kosten en mogelijkheden, opzetten pilot ism VAAA (2016).

Omgaan met krimpende kerken

Bevragen van lokale gemeenten op groeicijfers. Inventariseren van toekomstperspectief en vragen van gemeenten in een situatie van krimp. Vergelijken van resultaten en publicatie.

M/V in de kerk

Het Praktijkcentrum is door de synode van de GKv aangewezen als gesprekspartner deputaten M/V in de kerk. Hoe dit eruit gaat zien is op moment van schrijven nog onduidelijk. Wel is al medewerking gevraagd bij het onderzoeken van de concrete praktijken van taakinfilling in de gemeente.

Personeelssterkte

Dienstverlening	0,3 fte
Onderzoeken	0,2 fte
Ontwikkelen programma's en dienstverlening	0,2 fte
Administratie en overleg	0,2 fte
Totalen	0,9 fte

Begroting

Inkomsten	declarabele uren	
Dienstverlening	420	€ 31500,-
Onderzoeken	150	€ 11250,-
Conferenties	130	€ 9800,-
Totalen		€ 52550,-

Afsluitend

Belangrijk voor gemeenten is dat leiders zich verantwoordelijk voelen voor het initiëren van veranderingen om doelgericht zoveel mogelijk mensen mee te kunnen nemen in veranderingsprocessen ongeacht het niveau van toewijding van de gemeenteleden. Iedere geloofsgemeenschap heeft leiders nodig, die officieel en blijvend verantwoordelijk zijn voor de gemeente. Hierbij gaat het niet zozeer om macht, maar veel meer om onmacht. Leiding geven aan een gemeente is zoeken naar mogelijkheden en in de spanningsvelden gaan staan die in geloofsgemeenschappen aanwezig zijn. Dat is het uitgangspunt om gemeenteleden te stimuleren en te motiveren om

deel te nemen aan het proces van verandering, waarbij iedereen benaderd wordt op zijn of haar niveau.²⁴

---

²⁴ Uit: A. Oussoren in Out of Control, Bachelorscriptie Theologische Universiteit Kampen 2014, p.52

Programmalijs data en trends

Waarom een programmalijs data en trends

Waarom een programma data en trends? Daarvoor zijn een aantal redenen te noemen. Rode draad in dit jaarplan is het thema transitie, zij het dat het woord op verschillende manieren gebruikt wordt: enerzijds een vanuit de Bijbel als bron gewenste transitie en anderzijds een overgang die zichtbaar wordt in krimpende aantallen kerkleden en een veranderende functie van het instituut. In een aantal gevallen is de transitie door kwantitatief onderzoek onderbouwd (zie bijvoorbeeld het onderzoek uit 2010: *de leeftijdsopbouw van de kerken verandert*). In andere gevallen gaat het om observeren van veranderingen. In alle gevallen is de empirische onderbouwing incidenteel of, indien wel herhaald, grofmazig. Bij het laatste valt te denken aan de gegevens die in het kader van het Handboek Gereformeerde Kerken verzameld worden, sinds 1945.

Een andere aanleiding voor het programma data en trends ligt in de erkenning dat voor de beoefening van de gereformeerde theologie ook empirisch onderzoek een rol moet vervullen. Zie hierover de publicatie *Gereformeerde theologie vandaag, oriëntatie en verantwoording* (2004), waarin niet alleen voor het werkveld van de praktische theologie empirisch onderzoek bepleit wordt, maar het ook nodig blijkt voor kerkgeschiedenis, systematische theologie, ethiek en spiritualiteit. Over de hele breedte van de theologiebeoefening is de context belangrijk geworden en voor het leren kennen van de context is kwantitatief en kwalitatief empirisch onderzoek belangrijk.

Een derde aanleiding ligt in de praktijk van de kerken. Een recent voorbeeld van de noodzaak van het kennen van data en trends is de manier waarop de Vereniging Samenwerking Emeritering in de vooruitzichten rekening houdt met wat nu bekend is over de trends in de leeftijdsopbouw van de kerken. Tegelijk stuit de beleidsmaker dan op het grofmazige van de gegevens die er zijn. In het kader van het Handboek gereformeerde kerken worden gegevens verzameld over doop- en belijdende leden, over onttrekkingen en toelatingen, uitgewerkt in gegevens over het grensverkeer tussen de diverse kerkgenootschappen. Er zijn geen specifiekere gegevens over leeftijdsopbouw per generatie, over beroepsgroepen en inkomens, over burgerlijke stand. En dan gaat het, om bij het voorbeeld van Emeritering te blijven, nog niet eens over de veranderingen in het instituut van de kerk die ook hun impact hebben op de vraag naar voorzieningen en de financiële haalbaarheid daarvan.

Doel van de programmalijs data en trends kan als volgt weergegeven worden:

1. In kaart brengen van gegevensverzamelingen die er nu al zijn. Te denken valt aan de data van het Handboek Gereformeerde Kerken, maar ook

bijvoorbeeld aan wat in het kader van de herhaalde publicaties Cijfers en feiten bekend is.

2. Opzetten van een cyclus van kwantitatieve onderzoeken, waarbij naast demografische gegevens ook gegevens over een aantal, nader uit te werken, aandachtsvelden verzameld worden. Het gaat hierbij vooral om primaire gegevens, bijvoorbeeld: hoeveel ambtsdragers, catecheten, enz. zijn er; maken ze hun termijn vol? Hoeveel plaatsen binnen een kerkenraad zijn niet in te vullen. Deze gegevens kunnen aanleiding zijn tot vervolgonderzoek: zijn daarvoor oorzaken aan te wijzen? En dat heeft weer impact op het aanbod van dienstverlening.
3. Verzamelen en bijhouden van empirisch onderzoek dat nu al gebeurt, met name in het Praktijkcentrum zelf en ook bij de samenwerkingspartners in het Praktijkcentrum: de Theologische Universiteit te Kampen en Viaa.
4. Interpreteren van de onderzoeksresultaten om trends op te speuren die van belang zijn en het proces van transitie binnen de kerken helder maken. Dat in relatie met trends in de Nederlandse samenleving.

Een en ander uiteraard in samenhang met serieel onderzoek elders (bijvoorbeeld het een aantal keren herhaalde onderzoek *God in Nederland, laatste versie 2006*).

De programmalijn data en trends is een product van de samenwerking tussen het Praktijkcentrum en de Theologische universiteit.

Plaats in programma van het Praktijkcentrum

Bij de vier programmalijnen is telkens vermeld dat onderzoek loopt, of gewenst is. Tussen de programmalijn data en trends en de andere is er dan ook een interactieve verhouding:

- Enerzijds levert de programmalijn Data en Trends de gegevens aan die inzichtelijk maken dat er bijvoorbeeld aandacht nodig is voor de krimpende kerk (zie programmalijn transitie en leiderschap). Hierbij gaat het om uitbreiding van de gegevensverzamelingen die er al zijn.
- Anderzijds worden in gesprek met de programmalijnhouders de diverse aandachtsvelden aangewezen en ingevuld. Ook kan hier rekening gehouden worden met de behoefte vanuit de diverse werkvelden in 'Kampen', en met de behoeften van mogelijke afnemers van de data. Te denken valt aan diverse deputaatschappen binnen de kerken. Een betrouwbare database met gegevens over de invulling van de kerkdienst kan bijvoorbeeld het steunpunt liturgie en de deputaten eredienst helpen bij hun voorstellen aan de Generale Synode.

Te denken valt aan een cyclus van 5 jaar, waarin achtereenvolgens onderzoek gedaan wordt naar:

1. Demografische data, zie boven
2. Evangelisatie en gemeentestichting
3. Kerkdienst
4. Ambten
5. Gemeentebouw en plaats van de kerk in de wereld

Dit is niet direct gekoppeld aan de omschrijving van de programmalijnen van het Praktijkcentrum. Ook voor wie meedoet aan de onderzoeken en maar uit de verte op de hoogte is van de programmalijnen van het Praktijkcentrum moet immers de bedoeling direct helder zijn. Toch zijn deze aandachtsvelden er wel mee in verband te brengen:

	Leven uit de bron	Transitie en vormen van kerkzijn	Leiderschap in transitie	Uitreikende gemeenschappen
Demografie	x	x	x	x
Evangelisatie en gemeentestichting		x	x	x
Kerkdienst	x	x		x
Ambten		x	x	
Gemeenteopbouw en plaats van de kerk in de wereld		x		x

Het kruisje in bovenstaande tabel geeft aan dat resultaten in ieder geval interessant zijn voor de betreffende programmalijn. De aanduiding van aandachtsvelden is een voorlopige; bij de verdere uitwerking van het programma kan dat toegespitst en veranderd worden. Kan bijvoorbeeld aansluiting gezocht worden bij de vier dimensies van waaruit het Behoeftenonderzoek naar de gemeenten keek (context, identiteit en cultuur, structuur en middelen, leiding)?

Relatie met onderzoeksprogramma's van anderen

Terwijl de plannen voor de programmalijn Data en Trends binnen het Praktijkcentrum nog in ontwikkeling zijn, wordt er, nationaal en internationaal, al veel kwantitatief en kwalitatief onderzoek verricht.

Zonder volledig te zijn noemen we een aantal onderzoeksbureaus:

- Kaski, Nijmegen. We citeren van hun website: het Kaski is het expertisecentrum over religie en samenleving. Vanuit onze jarenlange ervaring – als één van de oudste sociaal-wetenschappelijke instituten in ons land – hebben we veel deskundigheid opgebouwd over kerk, geloof, religie en samenleving. We volgen de godsdienstige en levensbeschouwelijke ontwikkelingen binnen de samenleving. Hierdoor kunnen we gericht onderzoek doen en passend beleidsadvies uitbrengen dat voor onze opdrachtgevers direct toepasbaar is.
- Expertisecentrum van de Protestantse Kerk Nederland. Van belang omdat zij wel meer uitgewerkte demografische gegevens hebben, beschikbaar via de website www.protestantsekerk.nl in de statistische jaarbrief.

- Het onderzoekscentrum van de Protestantse Theologische Universiteit: Connecting churches and cultures.

Daarnaast blijven ook de grote onderzoeksbureaus CBS en SCP belangrijk, vanwege hun onderzoeken naar demografische opbouw van de Nederlandse bevolking en, soms ook meer toegespitst, naar ontwikkelingen op religieus gebied.

Internationaal zijn er onder andere

- Het Australische instituut voor de National church health survey. Interessant omdat dit onderzoek een Nederlandse variant heeft gekregen. Zie de publicatie van Rene Ehrwich, Gemeente in beeld (2013)
- De Barna group (www.barna.org) Dit instituut verricht onderzoek binnen de U.S.A. naar trends in geloof, in relatie tot de samenleving. Het is evangelisch georiënteerd.

Bij de verdere uitwerking en ontwikkeling van het programma Data en Trends is het van belang kennis te nemen van de onderzoeken elders, enerzijds om dubbelingen te voorkomen, anderzijds om zo mogelijk resultaten van onderzoek te kunnen vergelijken.

Uitvoering

Doel van het programma is om systematisch gegevens te verzamelen en te beheren en dat op een manier die niet tijd- en geldverslindend is. De hoge kosten van het programma Numeri binnen de Protestantse kerk van Nederland, zijn daarbij een waarschuwing, even nog afgezien van de Bijbelse waarschuwingen om je al tellend rijk te rekenen.

Daarom zal voor de verzameling van de gegevens aansluiting gezocht worden bij bestaande netwerken. Er zijn er twee te noemen:

- In het kader van het Handboek Gereformeerde kerken worden gegevens verzameld en geordend, zowel statistische als over diverse aandachtsvelden van het werken binnen de gemeente. Daarop komt een hoge respons. Dit kan uitgebouwd worden zodat gegevens verzameld worden op een manier die voldoet aan de vereisten voor empirisch onderzoek.
- Er is/groeit een netwerk van correspondenten voor de Theologische Universiteit, dat op dezelfde manier benaderd kan worden.

Bij de uitvoering moet gekeken worden naar de stabiliteit van deze netwerken. Bij de verwerking van gegevens kan gebruik gemaakt worden van vrijwilligers en eventueel studenten

Over de manier waarop de gegevens aangeboden zullen worden, zal verder nagedacht worden. De eerste gedachten gaan uit naar een website die gebruik maakt van bestaande programmatuur en de gegevens aanbiedt. Onderzocht moet worden of het mogelijk is hiervoor betaling te vragen.

Planning

Er wordt een planning ontwikkeld, waarbij uitgangspunt is dat voor 30 april 2015 intern de programmalijn ontwikkeld is en voor 30 juni 2015 het resultaat publiek is. In de planning is opgenomen dat er overleg is met de medewerkers van het Praktijkcentrum, met de partners van het Praktijkcentrum en met de andere onderzoeksbureaus

Financiering

Financiering zal gezocht worden vanuit de samenwerking met de Theologische universiteit, vanuit het Steunfonds voor het Praktijkcentrum en vanuit de mogelijke klanten die belang hebben bij de resultaten van het onderzoek.

